

Тил билган
йўлда
қолмас.

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

Ўзбек халқ мақоли

1931-yildan chiqra boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2012-yil 12-dekabr, chorshanba № 99 (8540)

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори

ЧЕТ ТИЛЛАРНИ ЎРГАНИШ ТИЗИМИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Кайд этиб ўтилсинки, мамлакатда Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги қонунини ҳамда Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш доирасида чет тилларга ўқитишнинг комплекс тизими, яъни уйғун камол топган, ўқимишли, замонавий фикрловчи ёш авлодни шакллантиришга, республиканинг жаҳон ҳамжамиятига янада интеграциялашувига йўналтирилган тизим яратилди.

Мустақиллик йилларида 51,7 минг нафардан зиёд чет тиллар ўқитувчилари тайёрланди, умумтаълим мактабларининг 5—9-синфлари учун инглиз, немис ва француз тиллари бўйича мультимедиа дарсликлари, бошланғич синфларда инглиз тилини ўрганиш бўйича электрон ресурслар тайёрланди, умумтаълим мактабларида, касб-хунар коллежлари ва академик лицейларда 5 мингдан кўпроқ лингафон кабинетлари жиҳозланди.

Шу билан бирга, чет тилларни ўрганишни ташкил

қилишнинг амалдаги тизими таҳлил этиш шуни кўрсатмоқдаки, таълим стандартлари, ўқув дастурлари ва дарсликлар замон талабларига, хусусан, илғор ахборот ва медиа-технологиялардан фойдаланиш борасидаги талабга тўлиқ жавоб бермаяпти. Таълим асосан анаънавий услубларда олиб борилмоқда. Таълим тизимининг барча босқичларида чет тилларни узлуксиз ўрганишни ташкил қилиш, шунингдек, ўқитувчилар малакасини ошириш ҳамда замонавий ўқув-услубий материал

лар билан таъминлаш янада такомиллаштирилишини тақозо этади.

Замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда ўқитишнинг илғор услубларини жорий этиш йўли билан, ўсиб келаётган ёш авлодни чет тилларга ўқитиш, шу тилларда эркин сўзлаша оладиган мутахассисларни тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ҳамда бунинг негизиде, уларнинг жаҳон цивилизацияси ютуқлари ҳамда дунё ахборот ресурсларидан кенг қўламда фойдаланишлари, халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришлари учун шарт-шароит ва имкониятлар яратиш мақсадида:

1. Белгилаб қўйилсинки, 2013/2014 ўқув йилидан бошлаб:

худудда чет тилларни, асосан, инглиз тилини ўрганиш умумтаълим мактабларининг биринчи синфларидан ўйин тарзидаги дарслар ва оғзаки нутқ дарслари шаклида, иккинчи синфдан бошлаб эса, алифбо, ўқиш ва грамматикани ўзлаштиришдан босқичма-босқич бошланади;

олий ўқув юртларида айрим махсус фанларни, хусусан, техник ва халқаро мутахассисликлар бўйича ўқитиш чет тилларда олиб борилади;

умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларининг ўқувчилари ва ўқитувчиларини чет тиллар бўйича дарсликлар ва ўқув-услубий комплекслар билан таъминлаш, уларни белги-ланган муддатларга риоя этилган ҳолда қайта нашр этиш, Ўзбекистон Республи-

каси Молия вазирлиги ҳузуридаги Республика мақсадли китоб жамғармасининг айланма маблағлари ҳисобидан бепул амалга оширилади.

2. Ўзбекистон Республикаси таълим тизимининг барча босқичларида чет тилларни ўрганишни кенгайтириш чора-тадбирлари дастури 1-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

Дастурга киритилган чора-тадбирлар белгиланган муддатларга мувофиқ сифатли ва ўз вақтида бажарилиши юзасидан шахсий жавобгарлик Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, бошқа вазирликлар, идора ва ижрочи-ташкилотлар раҳбарлари зиммасига юклатилсин.

(Давоми 2-бетда.)

ЮРТГА МУҲАББАТ САБОҒИ

31-MODDA
Chammas uchun vijdon
erkinligi
ta'riflanadi.

Истиклол йилларида юртимизда халқ фаровонлиги таъминланиб, шахс ҳуқуқ ва эркинликлари кафолатланди. Инсон, унинг шаъни, кадр-қиммати ва манфаатлари энг олий кадрият даражасига кўтарилди. Юртбошимиз таъбири билан айтганда, «Бугун жамиятимизда қандай ютуқ ва марраларга эришайтган бўлсак, буларнинг пойдеворида Конституциямиз, буюк ҳаёт қомусимиз турибди».

Пойтахтимиздаги 303-мактабда ҳам декабрь — «Миллий истиклол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» туркумига кирувчи фанлар ойлиги доирасида ташкил этилаётган машғулотлар ўзининг илмийлиги, қизиқарли ва ҳаётий далилларга бойлиги билан ўқувчилар эътиборини тортиб, фанга бўлган қизиқишларининг ошишига хизмат қилмоқда.

— Ёшларнинг ҳуқуқий онгини ошириш, ҳуқуқий маданиятини юксалтириш асосий вазифаларимиздан бирidir, — дейди «Йилнинг энг яхши фан ўқитувчиси» кўриктанловининг республика босқичи голиби Муҳайё Аҳмедова. — Дарсларда интерфаол усуллардан фойдаланишимиз таълим самарадорлигини ошириш билан бирга, ёшларда инсон ҳуқуқ ва манфаатлари кафолатлари ҳақида аниқ тасаввурларни шакллантирмоқда.

МУХБИРИМИЗ

Б.РИЗОКУЛОВ олган сурат.

ЛАБОРАТОРИЯ ЖИҲОЗЛАРИ

уларнинг ҳисоби қандай олиб борилади?

Жиҳозлар вақт ўтиши билан ўз вазифасини бажариш хусусиятини йўқотади. Шунинг учун ўқув-лаборатория жиҳозларининг ҳисоб-китоби ва ҳисобдан чиқарилишини тўғри ташкил қилиш — ўқув муассасаси фаолиятининг муҳим босқичидир.

6-бет >

ГАМЛЕТМИ, ҲАМЛЕТ?

Агар масалага айна шу йўсинда ёндашилса, GAMLET эмас — HAMLET, GENRIX GEYNE эмас — HAYNRIN HEYNI тарзида ёзиш лозим бўлади. Бу билан бир имловий чалкашлиқдан қутуламиз, лисоний қарамликка барҳам бериб, ўзбек имлосида муайян бир мустақилликка эришамиз.

7-бет >

ЕТТИ АЖДОДИНГИЗНИ БИЛАСИЗМИ?

Бизда яхши бир анъана бор — ҳар бир авлод ўзининг етти аждодини билиши керак. Бунда ота-боболар номуси, шаънига ҳурмат, уларнинг номи ва ўтмишини билиш, ўзлигидан хабардорлик ҳисси, аждодларга муносиблик бурчи муҳассам.

11-бет >

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори

ЧЕТ ТИЛЛАРНИ ЎРГАНИШ ТАЪЛИМИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Боши 1-бетда.)

3. Чет тилларни ўрганишни янада ривожлантириш бўйича доимий ишлайдиган Мувофиқлаштирувчи кенгаш (кейинги йилларда – Мувофиқлаштирувчи кенгаш деб юритилади) 2-иловага мувофиқ таркибда ташкил қилинсин, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети унинг ишчи органи этиб белгилансин.

Мувофиқлаштирувчи кенгаш (А.Икромов) манфаатдор вазирликлар, идоралар билан биргаликда ҳамда етакчи олим ва мутахассисларни жалб этган ҳолда:

2013 йилнинг 1 мартигача бўлган мuddатда ҳар бир таълим босқичида чет тилларни билиш даражасининг аниқ мезонларини назарда тутувчи янги таълим стандартлари тасдиқланишини таъминласин;

2013 йилнинг 1 майигача бўлган мuddатда умумтаълим мактабларининг биринчи синфидан бошлаб чет тиллар таълимининг узлуксиз жорий этилишини, шунингдек, таълимнинг барча босқичларида унинг давомийлигини назарда тутувчи умумтаълим мактаблари, ўрта махсус, касб-хунар ва олий ўқув юр்தларининг янги ўқув режалари ва дастурлари тасдиқланишини таъминласин;

таълим стандартлари, ўқув дастурлари ва режалари, дарсликларни ишлаб чиқиш, шунингдек, таълим жараёнини ташкил этиш учун етакчи хорижий ўқув марказларини, чет тиллар бўйича халқаро экспертлар ва мутахассисларни жалб этсин;

ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда чет тилларни ўқитиш тизими тубдан қайта қўриб чиқилиши ва

қучайтирилишини, ўқув якуналари бўйича умумэтироф этилган тестлар (имтиҳонлар) топширилишини таъминласин.

4. Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази таркибда Чет тилларни билиш ва эгаллаш даражасини баҳолаш бошқармаси ташкил қилинсин, Марказ ходимларининг сони 12 кишига кўпайтирилсин ва унинг вазифалари кўйидагилардан иборат этиб белгилансин:

халқаро эътироф этилган стандартларнинг талабларига мувофиқ чет тилларни билиш даражасини баҳолашнинг Миллий тест тизimini ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

ўргатувчиларни чет тилини билиш ва эгаллаш даражасини аниқлашни тўлов асосида тест ўтказиш (жумладан, Интернет орқали масофавий) ва давлат намунасидаги тегишли малака сертификатини беришни ташкил этиш;

ўргатувчиларнинг мустақил равишда, чет тилини билиш ва эгаллаш даражасини аниқлаш учун, тестга тайёрланишлари зарур маълумотларни тайёрлаш ва Интернет тармоғига жойлаштириш.

Марказнинг бюджетдан ташқари даромадлари ҳисобидан унга юкланган вазифаларни бажариш учун Марказга тўлов асосида мустақил экспертларни ва имтиҳон олувчиларни жалб этиш ҳуқуқи берилсин.

5. Давлат тест маркази манфаатдор вазирликлар ва идоралар билан биргаликда, икки ой мuddатда, 2015/2016 ўқув йилларидан бошлаб, барча олий таълим муассасаларига кириш тестлари блокига хорижий тилини киритиш бўйича тақлифлар-

ни Вазирлар Маҳкамасига киритсин.

6. Шундай тартиб ўрнатилсинки, унга мувофиқ: умумтаълим мактаблари, ўрта махсус, касб-хунар ўқув муассасаларида чет тиллар ўқитувчиларига зарур эҳтиёжи бўлган узок туманлар ва қишлоқ аҳоли пунктларида яшайдиган аҳоли ичидан маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг тавсияномалари асосида чет тиллар ўқитувчилари ихтисослигига олий таълим муассасаларига мақсадли қабулни амалга оширишга рухсат этилади;

мақсадли қабул асосида олий таълим муассасасига ўқишга қабул қилинган шахслар, ўқишни битирганларидан сўнг, ўзлари яшайдиган жойларда жойлашган ва маҳаллий давлат ҳокимияти органлари тавсияномаларида кўрсатилган таълим муассасаларида 5 йилдан кам бўлмаган мuddатда олинган мутахассисликлари бўйича ишлаб беришлари шарт.

7. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ва Молия вазирлигининг чет тиллар ўқитувчилари ва муаллимларига қонун ҳужжатлари билан белгиланган рағбатлантирилувчи тўловлар ва қўшимчаларни ҳисоблашда, уларнинг лавозим маошлари таркибига киритган ҳолда қишлоқ жойларда жойлашган таълим муассасаларида уларнинг тариф ставкаларига 30 фоиз ва бошқа таълим муассасаларида 15 фоиз ставкалари миқдоридидаги ҳар ойдаги қўшимчалар қўшиб беришни белгилаш тўғрисидаги тақлиф қабул қилинсин.

8. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирли-

ги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўрта махсус, касб-хунар таълими маркази уч ой мuddатда, молиялаш манбалари Давлат бюджет ва бюджетдан ташқари жамғармалар, хорижий кредитлар ва халқаро грантлар, шунингдек, ҳомийлар ва хайриячилар маблағлари кўзда тутилган ҳолда, 2013-2016 йилларда таълим муассасалари хорижий тиллар кабинетларини замонавий ахборот-коммуникация ва ўқитишнинг техник воситалари ва анжомлари билан (қўшимча жиҳозлаш) жиҳозлашнинг жадаллаштирилган дастурини ишлаб чиқсин ҳамда Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги ва Молия вазирлиги билан келишилган ҳолда уни Вазирлар Маҳкамасига тасдиқлаш учун киритсин.

9. Ўзбекистон Миллий телерадиокомпанияси, Давлат алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари қўмитаси, Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлиги ҳамда Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги, болалар ва ёшларнинг манфаатлари ҳамда қизиқишларини инобатга олган ҳолда, қуйидагиларни таъминласин:

телевидение, шу жумладан маҳаллий телеканаллар орқали болалар ва ўсмирларни хорижий тилларга ўргатиш бўйича кўрсатувлар тайёрлаш ҳамда уларни трансляция қилиш, бошқа халқларнинг тарихи ва маданияти, жаҳон илми ва техникасига бағишланган илмий-оммабоп хорижий бадиий ҳамда мультипликациявий фильмларни ўзбек тили-

лидаги субтитр ёрдамида, мунтазам кўрсатиб боришни амалга ошириш;

"ZiyoNet" тармоғи орқали таълим муассасаларининг халқаро таълим ва билим олиш манбаларига кириш имкониятларини сезиларли ортиртириш, унинг ресурс марказини мультимедиа ресурслари, шахсий компьютерлар ва мобиль ускуналар учун иловалар билан бойитиш, шунингдек, инглиз тилида ўқув ва бадиий адабиётлар, ихтисослаштирилган расмлар билан безатилган газеталар ва журналларнинг чоп этиш, уларга махсус рўқналар ҳамда иловаларни ташкил қилиш.

10. 2013 йилдан бошлаб Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги мажбур қарорда назарда тутилган чора-тадбирларни амалга ошириш учун асосланган ҳисоб-китоблар бўйича ҳар йили бюджет маблағлари ажратилишини назарда тутсин.

11. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, бошқа манфаатдор вазирликлар ва идоралар билан биргаликда бир ой мuddатда қонун ҳужжатларига ушбу қарордан келиб чиқадиган ўзгариш ва қўшимчалар ҳақида Вазирлар Маҳкамасига тақлифлар, шунингдек, идоравий меъёрий ҳужжатларга тегишли ўзгаришлар киритсин.

12. Мажбур қарорнинг ижросини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари А.Икромов зиммасига юклансин.

**Ўзбекистон Республикаси
Президенти**

И.КАРИМОВ

Тошкент шаҳри,
2012 йил 10 декабрь.

Илм-фанга қаратилган эътибор мамлакатнинг сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий тараққиётида бемисл аҳамиятга эга. Бу эътибор турли соҳаларда фаолият кўрсатаётган олим ва илмий ходимларга тадқиқот олиб боришлари учун қўлай шарт-шароит яратишдан тортиб, жаҳон илм-фани янгиликларидан хабардор бўлиш, тажриба алмашиш, қолаверса, илмий-назарий изланишларининг амалий натижаларини рўйбга чиқаришлари учун зарур муҳит яратилганида кўзга ташланади. Азалдан илм-фан ўққларидан бири ҳисобланган юртимизда бу борада қўпалаб хайрли ишлар амалга оширилаётир. Айниқса, ишлаб чиқариш, тиббиёт, қишлоқ ҳўжалиги, технологиялар оламидаги ютуқлар бугунги кунда мамлакатимиз тараққиётига муносиб улуш қўшмоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, барча эришилаётган натижаларда ёш олим ва тадқиқотчиларнинг ўрни беқиёс. Иқтидорли, юксак интеллектуал салоҳиятга эга ёш олим ва тадқиқотчиларни ҳам маънавий, ҳам моддий жиҳат-

ИЖОБИЙ НАТИЖАЛАР

ёш олим ва тадқиқотчилар изланишларида яққол кўзга ташланаётти

дан қўпалаб-қувватлаш, уларга зарур шарт-шароитларни яратиш орқали ўз имкониятларини тўла-тўқис юзга чиқаришлари учун Ўзбекистон Фанлар академияси Ёш олимлар кенгаши томонидан ҳам қатор ишлар амалга оширилмоқда. Темурийлар тарихи давлат музейида бўлиб ўтган "Илм-фан тараққиёти ва иқтисодиётнинг инновацион ривожлантириш" мавзусидаги республика ёш олимлар илмий-амалий конференциясида бу ўз аксини топди. Ёш олимлар кенгаши томонидан Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Таълим, фан ва маданият ходимлари қасаба уюшмаси ҳамда "Қамолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати Марказий кенгашлари билан ҳамкорликда ўтказилган ушбу анжуман олиб борилаётган илмий тадқиқотларнинг фундаментал натижалари, эришилган ютуқлар, истиқболли лойиҳалар, уларни амалиётга жорий этиш имкониятлари ва бошқа қатор масалаларни ўз ичига қамраб

олди. Анжуман ялпи йиғилишида "Энг ёш инноватор олим", "Энг яхши илмий мақола" ва "Энг намунали устоз-шогирд" йўналишларида танлов ғолиблари аниқланиб, тақдирланди.

— Танловда "Медиаметрия — оммавий ахборот воситалари аудиториясини ўлчаш воситаси си-фатида" мавзусидаги илмий мақолам билан иштирок этдим, — дейди ЎЗМУ стажёр-тадқиқотчи-изланувчиси Саидазиз Шорасулов. — Унда ўз тадқиқот ишимнинг бир қисми ҳисобланган оммавий ахборот воситалари иқтисодий асослари самарадорлигини ошириш, уларни чин маънодаги медиакорхоналарга айлантириш борасидаги изланишларим натижалари, хулосаларим, қолаверса, амалий тақлиф ва мулоҳазаларим илгари сурилган. Ушбу мақолам "Энг яхши илмий мақола" танловида тақдирланди ва тақдирланди.

Ялпи йиғилиш давомида ёш олим ва тадқиқотчиларнинг маърузалари иштирокчилар томонидан қатта қизиқиш билан тингланди. Айниқса, Фанлар академияси ҳузуридаги Ион-плазма ва лазер технологиялари институти стажёр-тадқиқотчи-изланувчиси Р.Ашуровнинг "Поликристалл кремний оlishда янги хлорисиз технология" деб номланган маърузаси қўпалаб баҳс-мунозараларга сабаб бўлди. Ёш олим ўз маърузасида электроника, қуёш энергетикасининг соҳаларда кенг қўлланилаётган поликристалл кремний олишдаги мавжуд технологияларнинг атроф-муҳитга салбий таъсири, энергия сарф-харажатлари ва махсуслат таннархларининг юқори эканлини таъкидлаб, йиғилганларни бу каби муаммоларни бартараф этишда экологик хавфсиз ва камхарж янги илмий кашфиётларнинг амалий натижалари билан таништирди.

Илмий-амалий анжуман физика-математика, табиий ва гуманитар фанлар йўналишларида шўъбаларга бўлинган ҳолда давом этди.

**С.ПУСТАМОВ,
"Ma'rifat" мухбири**

Oliy ta'lim

Хозирги кун ўқитувчисининг қиёфаси ўтган аср муаллимидан тубдан фарқ қилади. Энди биз педагогги мавзу моҳиятини тушунтириш учун кўлида бўр ушлаб доскага ёзаётган ҳолатда эмас, балки турли замонавий технологиялардан фойдаланиб, фаолиятига профессионал ёндашаётган ҳолда тасаввур этиялмиз. Кувонарлиси, олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчилари ўқитишнинг илгор усулларини қўллашяпти, ҳатто улар онлайн шаклда маърузалар ўқишмоқда, талабаларга электрон ўқув қўланмаларини мустақил машғулотлар учун тавсия этишмоқда. Бунда ахборот-коммуникация технологияларининг ҳиссаси катта. Ўқув жараёнини янада юксалтириш мақсадида Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузурида Таълим муассасаларида электрон таълимни жорий этиш маркази ташкил этилади.

— Вазирлар Маҳкамасининг шу йил 25 июлдаги «Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузурида Таълим муассасаларида электрон таълимни жорий этиш марказини ташкил этиш тўғрисида»ги қарори асосида иш бошладик, — дейди марказ директори Муҳаммадсиддиқ Омонбоев. — Марказ фаолиятдан кўзланган асосий мақсад олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларида юқори технологик даражада ўқув жараёнини ташкил этишга қўмаклашувчи электрон шаклдаги ўқув-методик, ахборот-кутубхона ресурслари ва ахборот тизимлари шакллантирилишини таъминлашдир. Фаолиятимиз Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг ўқув жараёнига ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш бошқармаси билан ўзаро ҳамкорликда амалга оширилади. Шунингдек, марказ республика олий таълим муассасалари учун «Электрон таълим» миллий тармоғини мувофиқлаштирувчи ва методик марказ ҳисобланади. Маълумот ўрнида келтирадиган бўлсак, марказ 4 бўлимдан иборат. «Мониторинг, ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш ва тараққий эттириш», «Ахборот-таълим ресурсларини ривожлантириш», «Мультимедиа ва веб-студиялар фаолиятини ташкил этиш» ҳамда «Корпоратив тармоқ ва техник таъминотни бошқариш» бўлимларининг фаолияти бир-бирига чамбарчас боғлиқ ҳолда олиб борилади.

Айни кунда марказ бўлимларида иш қизгин. Ўтган ойларда режали фаолиятнинг комплекс дастури ишлаб чиқилди. Хусусан, марказнинг барча бўлимларида иш тақсимоли белгиланди. Шунинг баробарида компьютер ва коммуникация воситаларини янгилаш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш, олий таълим муассасаларининг расмий веб-сайтлари фаолияти мониторингини

вожлантириш бўлими марказ ходимлари томонидан АКТни таълим жараёнида қўллаш бўйича олиб бориладиган илмий-методик ва амалий ишларни ташкил қилиш ва мувофиқлаштириш билан шуғулланади, — дейди мазкур бўлим бошлиғи Озод Бобомуродов. — Шунингдек, марказнинг барча бўлимлари фаолиятини таҳлил қилиш ва такомиллаштириш бўйича аналитик тадқиқотларни олиб бориш ва зарурий тавсиялар тақдим этиш ҳам зиммаимиздаги вазифа. Бўлим томонидан ташкил этиладиган танлов, кўргазма ва мусобақалар ахборот-комму-

лий тармоқ ахборот-таълим ресурсларидан эркин фойдаланишни таъминлаш, олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларида ташкил этиладиган ва тармоққа киритиладиган электрон методик комплекслар ва бошқа таълим ресурсларига минимал талабларни ишлаб чиқиш билан машғул бўлади.

Мультимедиа ва веб-студиялар фаолиятини ташкил этиш бўлими эса технология, дастурий таъминот, воситаларни танлаш билан шуғулланади. Шунинг баробарида мультимедиа таълим воситаларини лойиҳалаштириш ва жорий этиш ишла-

лойиҳа амалиётга жорий этиладиган бўлса, унинг ёрдамида мамлакат миқёсида юқори малакали педагогларни ажратиб олиш ва уларнинг билим ва малакасининг унумли фойдаланиш механизмининг битта элементи татбиқ этилади.

«Олий таълим муассасалари рейтингини аниқлашнинг комплекс тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этиш» лойиҳаси рейтинг баҳолашнинг шаффоф тизимини шакллантиришни кўзда тутди. Муҳаммадсиддиқ Омонбоев раҳбарлигидаги лойиҳадан кўзланган технологик самара ҳам салмоқли. Янги дастурий восита яратилишида модификацияланган модел ва алгоритмлардан фойдаланилади. Лойиҳада профессор-ўқитувчилар ва талабалар томонидан эришилган натижалар ва яратилган ўқув-услубий материаллар маълумотлар базасига киритилишини таъминлаш кўзда тутилади.

Нарзилло Маматов раҳбарлигидаги «Профессор-ўқитувчилар ва талабаларнинг электрон портфолиоси» ахборот тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этиш» лойиҳаси эса профессор-ўқитувчи ва талабаларнинг фаолияти натижаларини умумлаштириш, тизимлаштириш, таҳлил қилиш ва янада юқориқўра натижаларга эришиш йўналишларини белгилаш имконини берувчи ахборот тизимини яратишга қаратилган. Мазкур лойиҳада «Талабанинг портфолиоси» ёки «Шахсий ютуқлар папкаси» технологияси қўлланилиши талабанинг ўз натижаларини ҳолис баҳолашига имкон яратади.

Мамлакатимизда сифатли дастурий воситаларни ишлаб чиқаришни ривожлантиришга кенг йўл очилган. Бу бежиз эмас, албатта. Компьютерни ҳам ўз ўрнида қўллашни билмасак, имкониятларидан тўлиқ фойдаланмасак, у бор-йўғи оддий буюм бўлиб қолаверди. Ахборот технологиялари тақдим этаётган имкониятлар чексиз. Гап фақат улардан тўғри фойдаланишда қолмоқда. Таълим муассасаларида электрон таълимни жорий этиш маркази ўз фаолиятини шундай эзгу мақсадларни олдига қўйган ҳолда бошлади. Электрон таълимнинг кенг қўлчи ёзиши нигоҳларида илмга, ижодга, рағбатга иштиёқ балқиб турган ёшларнинг нурли иштиёқлига хизмат қилиши билан аҳамиятли. Навбатда эса бу қўлайликларни ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларига ҳам жорий этиш вазифаси турибди.

Санобар ЖУМАНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

ЯНГИ МАРКАЗ

ўқув жараёнини юксалтиришга қўмаклашади

олиб бориш ва таҳлилий маълумотлар тайёрлаш бўйича ишлар мақсадли режага кўра бошлаб юборилди.

Шу ўринда Президентимизнинг 2011 йил 20 майдаги «Олий таълим муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори асосида бир қатор ишлар амалга оширилганини таъкидлаб ўтиш жоиз. Чунончи, барча олий таълим муассасалари VPN-технологиясига асосланган корпоратив тармоққа уланди, аудиториялар энг сўнгги ахборот-коммуникация технологиялари билан жиҳозланди, электрон ўқув-услубий мажмуалар яратилди. Эндилкида мавжуд моддий-техник базадан кенг фойдаланиш, олий таълим муассасалари ахборот-ресурс марказлари фондидаги бойликлардан барча олий таълим муассасалари талабалари баҳраманд бўлишига имкон яратувчи тизим, ягона орган зарур эди. Мана шу заруратдан келиб чиқиб ташкил этилган марказ низомида илгор технологияларни янада кенг жорий этиш бўйича вазифалар аниқ ва равшан кўрсатилгани эътиборлидир. Унинг фаолияти олий таълим муассасаларининг ахборот-коммуникация технологияларини ўқув, илмий ва бошқарув жараёнларига кенг жорий этиш ва ривожлантириш ишларини яқиндан қўмаклашишга йўналтирилган. Жумладан, марказ видеоқонференц-методадан фойдаланган ҳолда ўқув жараёни ва илмий тадқиқот ишларини ташкил этишга ҳам масъул.

— Мониторинг, ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш ва ри-

никация технологияларини оммалаштиришга, ўқув-семинар, конференциялар эса олий таълим тизимига ахборот технологияларини жорий этишга хизмат қилиши даркор.

«Электрон таълим» миллий тармоғининг администраторлик бошқаруви корпоратив тармоқ ва техник таъминотни бошқариш бўлими томонидан амалга оширилади. Бўлим нафақат миллий тармоқни, шунингдек, вазирлиқнинг расмий веб-порталини бошқариш ва ривожлантириб бориш, олий таълим тизимида ахборот хавфсизлигини таъминлаш бўйича тегишли чора-тадбирларни ишлаб чиқади.

— Бу вазифалар реал талаб ва эҳтиёжлардан келиб чиққан, — дейди бўлим бошлиғи Азиз Муйиддинов. — Техник қўллаб-қувватлаш билан олий таълим муассасалари расмий веб-ресурсларига бўлган минимал талабларни ишлаб чиқиш ва мониторингини олиб бориш долзарб вазифа. Корпоратив тармоқ билан бирга техник таъминотни бошқариш даркор. Бунда операцияларнинг ўрнатилиши ва янгилаб бориш ишлари назорат қилинади. Шунингдек, бўлим томонидан тармоқнинг барча хизматлари, яъни Active Directory, DNS, DHCP, IIS, Virtual Server, ISA Server, Exchange Server, Share Point, Apache Web server, MySQLнинг доимий ишчи ҳолатида бўлиши таъминланади, сервернинг лицензияга эга бўлган дастурий таъминотлари соналанди, зарурий ўзгаришлар киритиб борилади.

Бошқа бўлимлар ҳам ўз номига мос равишда фаолият режасига эга. Масалан, ахборот-таълим ресурсларини ривожлантириш бўлими таълим муассасаларида мил-

рида иштирок этади, веб-иловалар — порталлар, сайтларни ишлаб чиқади. Муҳими, электрон таълимга тегишли ҳеч бир жараён, ҳеч бир вазифа эътибордан четда қолмайди.

Марказ томонидан тақдим этилаётган лойиҳалар мазмунини ҳам ўзига хос. Масалан, Наримонжон Хусанов раҳбарлигида яратилган «Онлайн ва интерфаол видеомаърузалар порталини ишлаб чиқиш ва жорий этиш» лойиҳаси доирасида олий таълим муассасаларида онлайн ва оффлайн кўринишда интерфаол видеомаърузаларни шакллантириш кўзланган. Жараёнда онлайн маърузаларнинг тарқатилиши йўлга қўйилди, базани тўлдириб бориш учун дастурий таъминот ишлаб чиқилди, услубий-меъёрий ёрдам кўрсатилади. Қизиқarli томони, лойиҳада интеллектуал маслаҳат берувчи модуль, яъни оффлайн тизимида танланган видеомаъруза бўйича мавзу жиҳатидан ақин ва турдош видео-маърузаларни таклиф этувчи тизим шакллантирилмоқда. Лойиҳа доирасида яратиладиган тизимни амалга ошириш натижасида жаҳон андозаларига мос таълим муассасалари онлайн видео-маърузалар платформаси мезонлари ишлаб чиқилди. Асосийси, видеомаърузалар, видеотека, мультимедиа таълим ресурслари дастури автоматлаштирилган онлайн тизими ишга туширилади. Лойиҳада шакллантирилган видеомаърузалар тўплами электрон ахборот таълим ресурслари сифатида ресурс марказлари базасини тўлдиршига хизмат қилади. Юқори савиядаги маърузалар видео-текаси шакллантирилиши билангина чанқоқ ёшларнинг изланиш доираларини янада кенгайтиради. Агар

Yangiliklarda yurt nafari

«Микрокредитбанк» очик акциядорлик тижорат банки «The Banker» (Буёк Британия) журнали томонидан 2012 йилнинг энг яхши банки деб эътироф этилди ва мазкур нашр асосчиси Брендон Брекенинг бронза хайкалчаси билан мукофотлади.

«The Banker» журналининг мукофотида даъвогар молия муассасалари акциядорларнинг даромад олишини таъминлаш ва стратегик устунликка эга бўлиш каби қобилияти бўйича баҳоланади. «Йил банки» мукофоти ҳар йили бitta банкка топширилади.

Бу йил ушбу нуфузли мукофотга сазовор бўлиш учун жаҳоннинг 630дан зиёд банки курашди. Уларнинг фаолияти қатор мезонлар, жумладан, сифат жиҳатидан — активлар сифати, молиявий барқарорлик, мижозларга реал ёрдам кўрсатиш, янги иш ўринларини яратиш ва сон кўрсаткичлари — йирик капитални жалб қилиш, янги технологиялар, маҳсулотлар ёки бизнес йўналишларни жорий этиш бўйича баҳоланди.

Британиянинг нуфузли «The Banker» журнали вакилларининг маълум қилишича, «Микрокредитбанк» очик акциядорлик тижорат банкини мукофотлаш тўғрисидаги қарор «Bank of the Year Awards 2012» эксперт қўмитаси томонидан мазкур банкнинг жорий йил тўққиз ойи давомидаги фаолияти таҳлили яқунларига кўра қабул қилинган.

Ёшлар ижод саройида «Тошкент қувончлари» IV халқаро болалар расмлари биенналесини бошланди.

Ўзбекистон Бадий академияси, «Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми» жамғармаси, Ташқи ишлар, Халқ таълими вазирликлари ҳамкорлигида ташкил этилган ушбу халқаро кўргазманинг очилишида маданият ва санъат намояндalари, мусаввирлар, ўқувчи-ёшлар иштирок этди.

Бу йилги кўргазмага 5 ёшдан 15 ёшгача бўлган ўзбекистонлик ёш ижодкорлар билан бирга жаҳоннинг ўттизга яқин мамлакатли болаларининг икки мингдан ортиқ ижодий иши тақдим этилган.

Кувасой шахрида юқумли касалликлар шифохонаси тубдан таъмирланиб, ишга туширилди.

«Sen yolg'iz emassan» республика жамоатчиликлари болалар жамғармаси ва қатор ҳомиёлар кўмагида мазкур юқумли касалликлар шифохонаси биноси фойдаланишга топширилди. Шу муносабат билан ташкил этилган тадбирда мамлакатимизда аҳолининг репродуктив саломатлигини яхшилаш, соғлом бола туғилиши ва барқамол авлод вояга етиши учун зарур шарт-шароит яратиш борасида изчил ишлар амалга оширилаётгани таъкидланди.

Тадбирда Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан шифохонага «Дамас» русумли тез тиббий ёрдам машинаси топширилди.

Самарқанд шахрида «Нихол» мукофоти учун танловнинг вилоят босқичи бўлиб ўтди.

Танловнинг Самарқанд вилояти шаҳар ва туман босқичларида қарийб 1100 нафар йигит-қиз иштирок этди. Улар орасидан сараланган 80 нафардан ортиқ истеъдодли ёшлар вилоят босқичида эстрада, ракс, мусика, мумтоз кўшқичлик ва опера ижрочилиги бўйича ўз маҳоратини намойиш этди.

Иштирокчиларнинг чиқишлари тажрибали санъатшунос олимлар ва мутахассислар томонидан баҳоланди. Ўз йўналиши бўйича Фарангиз Шамсиева, Феруза Хўжанова, Маҳфуза Давронова, Ҳаётхон Қиличева ҳамда Нилуфар Мўминова ғолиб чиқиб, танловнинг мамлакат босқичида қатнашиш ҳуқуқини кўлга киритди.

Чирчиқ шахрида «Кимёгар» маданият саройида «Қамолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати, Тошкент вилояти ҳокимлиги ва бошқа бир қатор ташкилотлар ҳамкорлигида ёшлар фестивали ўтказилди.

Мазкур фестивалда ёшларнинг ижтимоий-сиёсий фаолигини ошириш, ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш, дунёда содир бўлаётган ўзгариш ва воқеа-ҳодисалар юзасидан мустақил фикрга эга барқамол авлодни тарбиялаш масалаларига алоҳида эътибор қаратилди.

Турли жаҳалларда самарали фаолият олиб бораётган иқтидорли ва фол ёшларни Ватан раънақи ва халқ фаровонлиги йўлида бирлаштиришга бағишланган ушбу фестивалда ёш тадбиркорлар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотлар кўргазмаси намойиш этилди. Ўтказилган танлов ва мусобақаларнинг ғолиб ва совриндорларига махсус дипломлар топширилди.

ЎЗА ва махсус мухбирларимиз йўллаган материаллар асосида тайёрланди.

Саёҳат дарслари

Ўқувчиларни табиатни асрашга ундайди

Ўқувчиларнинг билимли, дунёқараши кенг, маънавиятли инсон бўлиб вояга етишида муқаддас қадамжолар ва она табиат кўйига уюштирилаётган саёҳатларнинг аҳамияти катта. Бундай дарсларда ўқувчиларнинг она табиатга меҳр-муҳаббатини ортиб, уни асрашга интилиш кучаяди.

Мақтабимиз ўқувчилари билан табиат кўйига саёҳат уюштириб турамыз. Чуст тумани марказидаги Бибиона, Тошкўрғон қишлоғидаги Сунбулмозор зиёратгоҳлари, сўлим Гова қишлоғидаги оромгоҳлар ва Говасой атрофида ташкил этилган саёҳатлар давомида ўқувчилар бу жойларнинг тарихи, геогра-

фияси, экологияси, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси тўғрисида маълумотга эга бўлдилар. Бундан ташқари, жуда кўп доривор ўсимликлар, манзарали даракт ва буталарнинг табиатдаги ўрни ва инсон соғлиғи учун катта аҳамиятга эгалигини билиб, саёҳатдан бой таассурот билан қайтишди.

Бутун дунёда экологик муаммолар долзарб бўлиб турган бир пайтда ўқувчилар онига она табиатни севиш ва унга тўғри муносабатда бўлиш, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини муҳофаза қилишнинг аҳамиятини сингдириш йўли билан уларда экологик маданиятни шакллантириш муҳим вазифаларимиздан биридир. Бунда она табиат кўйида ўтилган саёҳат дарсларининг ўрни беқиёс.

Тоҳиржон АМИНОВ,
Чуст туманидаги
7-ИДУМийнинг биология
фани ўқитувчиси

Илғор тажрибалар майдони

Навоий вилояти Зарафшон шахридаги 9-умумтаълим мактабида «Бошланғич синфларда муаммоларни ўқитиш технологиясининг самарадорлиги» мавзусида амалий семинар ўтказилди.

Семинарда Зарафшон, Учқудуқ, Томди, Қонимех туманларидан бошланғич таълим методист ва ўқитувчилари иштирок этди. Очик дарслар таҳлилидан сўнг Т.Усмонов-

нинг «Қизиқарли математик ўйинлар» мавзусидаги очик дarsi вилоят бўйича С.Бекмуратова, А.Бекмуратова, М.Қалдибаеванинг қозоқ тили ва математика фанларидан ўтган очик дарслари шаҳар миқёсида оммалаштиришга тасвир этилди.

Пардагул ЖўРАЕВА,
Навоий вилоят педагог кадрларни
кайта тайёрлаш ва малакасини
ошириш институти ўқитувчиси

Соғлом авлод — юрт келажаги

Мамлакатимизда соғлиқни сақлаш, соғлом авлодни вояга етказиш, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш борасида кенг қамровли ишлар олиб борилмоқда. Ўтган йиллар мобайнида «Соғлом она — соғлом бола» дастури асосида кенг қўламли чоратадбирлар ишлаб чиқилиб, ҳаётга жорий этилди.

Миллий матбуот марказида Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан уюштирилган «Соғлом авлодни тарбиялаш, оналар ва болалар саломатлигини муҳофаза қилиш борасидаги усту-

вор вазифалар, эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатлари» мавзусидаги матбуот анжуманида ма сале алоҳида таъкидланди.

Тадбирда соғлиқни сақлаш тизимида фаолият

юритаётган малакали мутахассислар иштирок этиб, ёш авлод саломатлиги, ўсмир қизларнинг эрта турмушга узатилиши ҳамда яқин қариндошлар ўртасидаги никоҳнинг тиббий, ижтимоий, маънавий салбий оқибатлари ва уларнинг олдини олиш чоратадбирлари ҳақида фикр билдирдилар.

Умида ИСМОИЛОВА,
ЎЗДЖТУ талабаси

Конституция сабоқлари давом этади

Тошкент давлат юридик институтида ташкил этилган тарғибот гуруҳи аъзолари Самарқанд шахридаги таянч тиббиёт коллежи ҳамда 48-умумтаълим мактабида бўлиб, «Ўзбекистон Республикаси Конституцияси — ҳақиқат фаровонлиги ва тараққиётнинг ҳуқуқий қафолати» мавзусида учрашув ташкил этди.

Институт ходимлари томонидан ёшлар ҳаётида ҳуқуқий ўқувчиларнинг аҳамияти, Конституция мазмун-моҳияти ҳақида тушунчалар берилди.

— Ўқувчиларнинг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш олдимизда турган энг муҳим вазифалардан биридир, — дейди институт доценти Нодир Хайриев. — Ўқувчилар ўртасида ҳуқуқий мавзуларда тез-тез мулоқотлар ўтказиб туриш орқали ана шу мақсадга эришишимиз мумкин.

Ўқувчилар ва ўқитувчилар ўзларини қизиқтирган саволлар билан мутахассисларга мурожаат этиб, батафсил жавоб олишди.

Мамадали ЖАЛИЛОВ

Рангларда янгиланган эртақлар

Эртақлар мамлакат. Куз фасли. Бир томонда кўён маза қилиб мизгиб ётибди. Унинг ёнида эса имиллаган тошбақа. Тулки кўзани пайпаслаб ҳолдан тойган. Яланғоч дарахтлар бағрини ой ялайди. Бойўғлининг кўзи ёнмоқда. Отаси Қимматни шу ерда қолдириб, уйига кетаяпти. Бир тарафда жониворлар «Қаердасан, Сусамбил», дея йўлга отланган...

Олмазор туманидаги 249-умумтаълим мактабида ташкил этилган «Эртақлар — яхшиликка етаклар» мавзусидаги расмлар кўрик-танлови йилгилангани бир муддат болаликка етаклади.

— Истеъдодларни кашф қилиб, уларнинг юқори чўққиларни забт этишига шарт-шароит яратиб бериш — бош мақсадимиз, — дейди Олмазор туман ХТМФМТЭ бўлими методисти З.Нигмонова. — Танловга илк маротаба 100-имконияти чекланган болалар мактаб-интернати тарбия-

ланувчиларини ҳам жалб қилдик.

— Ижодий ишларда мўйқаламга меҳр шаклланини, ранглар нозик дид билан қўлланилганининг бир воҳи бўлди. Эртақ қахрамонларини кўриб, жажжи қалбларда эртақка, миллий қадриятларимизга ҳурмат шаклланаётганини илғаш қийин эмас, — дейди мактаб директорининг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосари Маҳмуда Бадалова. — Санъат — инсон руҳиятини тарбияловчи куч. Тасвирий санъат орқа-

ли инсоннинг кўз илғамас, фақат юрак билан сезиш мумкин бўлган туйғуларини ўз ранги, шакл-шамойилини топади. Истиқлол йилларида бу соҳага кенг эътибор қаратилди, кўпгина истеъдодлар кашф этилмоқда.

Эндигина саккиз ёшни қаршилаган 165-мактабнинг 2-синф ўқувчиси Муниса Умарова чизган суратлар йилгиланларда катта таассурот қолдирди. «Бўғирсоқ» эртаги асосида ишлаган картинасидаги жозиба, чиндан ҳам, ўзгача! Унинг 2-синфлар ўртасида ғолиб бўлган келажакда моҳир расм соғлом бўлиб етишишида далолат.

Кўрик-танлов ғолибларига фахрий ёрлик ва эсдалик совғалари топширилди.

Баҳодир ХАЛИМОВ,
«Ma'rifat» муҳбири

Мактаб фақат таълим-тарбия жараёни кечадиган маскан эмас, балки минглаб инсонларнинг тақдири туташган чорраха, улкан орзу-мақсадлар томон элтадиган йўлнинг бошланғич нуқтаси, ўзига яраша машаққат ва зафарларга тўла ҳаётнинг қайнаётган «қозони»дир. Бу даргоҳда ўтаётган ҳар бир дақиқанинг қадри баланд, қўйилган ҳар бир қадам масъулиятли. Халқ таълими вазирлиги томонидан мактабларда ҳар бир кунга маълум бир ном берилиши ёш авлодни камолга етказишда вақтдан самарали фойдаланишга, таълим-тарбия жараёнини мувофиқлаштиришга қаратилгандир.

Ҳар бир кун ўз номига эга

— Юртбошимиз «Юксак маънавият — енгилмас куч» китобида таълими тарбиядан, тарбияни эса таълимдан ажратиб бўлмаслигини, бу шарқона қараш, шарқона ҳаёт фалсафаси эканини таъкидлайди. Демак, фарзандларимизнинг маънавий етук, жисмонан бақувват, мустақил фикр ва кенг дунёқарашга эга бўлиб улғайиши таълим ва тарбиянинг уйғун ҳолда олиб борилишига боғлиқ. Бу уйғунлик оила, маҳалла, мактаб ҳамкорлигини, шу билан бирга, таълим муассасаларида давлат таълим стандартлари асосида ўқитиладиган фанларга чамбарчас тарзда маънавий-ахлоқий тадбирлар олиб борилишини тақозо этади, — дейди Халқ таълими вазирлигининг маънавий-ахлоқий тарбия бошқармаси бошлиғи ўринбосари Жамоллиддин Камолов. — Умуман таълим мактабларида ҳафтанинг ҳар бир кунига муайян ном берилиши, ўша кунни тегишли мавзуга мос турли шакл ва мазмундаги тарбиявий тадбирларнинг ташкил этилиши таълим ва тарбия ҳамоханлигини таъминлашга хизмат қилади.

Жумладан, душанба — «Сийёсий ва иқтисодий билимлар кун» да эрталабки сафланиш ҳамда биринчи дарсда мамлакатимиз ва жаҳон миқёсида юз бераётган ижтимоий-иқтисодий воқеалар ҳақида маълумот берилади. Дарслардан сўнг ўқувчиларнинг сийёсий-иқтисодий савиясини юксалтиришга қаратилган тўғарақ(клуб)лар фаолияти доирасида соҳа вакиллари билан учрашувлар, суҳбатлар ташкил этилади.

Сешанба — «Спорт ва соғломлаштириш кун» да жисмоний баркамоллик кенг тарғиб этилади, дарсдан сўнг спортнинг оммавий ва миллий турлари, хусусан, кураш, аркун тортиш сингари халқ ўйинларини ўз ичига қамраган ҳар хил тадбирлар, спорт мусобақалари ўтказилади.

Чоршанба — «Хукукий саводхонлиқни ошириш кун» да ўқувчиларнинг хукукий саводхонлигини ошириш, хукукий онги ва маданиятини юксалтиришга қаратилган тарғибот ишлари қўйилтирилади. Хукук-тартибот идоралари ходимлари ва бошқа мутахассислар иштирокида профилактик тадбирлар, учрашувлар, яқка тартибдаги суҳбатлар, амалий машғулот ва семинар-тренинглар, турли танловлар ташкил қилинади. Шундай қилиб, таълим муассасаларида пайшанба — «Ота-оналар кун», жума — «Маънавият кун», шанба — «Озодалик кун» шифатида катта тайёргарлик, уюшқоқлик ва кўтаринкилик билан ташкил этилган тадбирларга бой бўлади. Ҳафта кунларининг бундай

номланиши ва белгиланган вақтфалар таълим муассасаларининг ижодий ёндашувига қараб ўзгартирилиши мумкин.

Жума қандай кун?

Бунга ўз кўзимиз билан гувоҳ бўлиш мақсадида Миробод туманидаги 64-мактаб томон йўл олдик. Қўлимиздаги Халқ таълими вазирлиги кўрсатмасига биноан, таълим

нинг орасида қолмайлик, деб четроққа ўтишга шошилдик. Бироқ мактаб ошхонаси ёки кутубхонага бориб қайтган уч-тўрт ўқувчидан бўлак ҳеч ким кўзга ташланмади. Директор вазиятни тушунтирди: «Ўқувчилар одатда катта танафуслардагина ташқарига чиқади. Кичик танафуслар эса кейинги дарсларга тайёргарлик учун имкон беради, холос».

Киришга кўнғироқ чалинган, опа бизни 1-«А» синфга бошлади. Меҳнат дарси экан. Бири барглардан маълум бир шакл ясашга киришган, бири куш ясаб учирлишга тиришган болаларнинг шовқини бир зумда босилди. Ўқувчилар жой-жойларига ўтириб олишди.

Машҳура опа бизни ўқувчиларга таништиригач, дондона қилиб «Болоҳонлар, бугун қандай кун?» дея савол берди. Баралла кўл кўтарган жажжи ўқувчиларини тинчлангирган синф раҳбари Муборак Юсупова уларни бирма-бир турғизиб, сўрай бошлади. Бир болақай руҳланиб кетди чоғи,

— Текширилган кўл телефонларининг 85–90 фоизиди ўқувчиларнинг ўринли ва мақсадли фойдаланиш ҳолатлари кузатилган бўлса, 10–15 фоизда маънавийтимизга зид, ёшлар тарбиясига салбий таъсир этувчи унсурлар учради, — дейди ички ишлар бўлими ходими, маҳалла нозир Жасур Абдуллаев. — Бундай ўқувчиларнинг ота-оналарини чақиртирамиз, вазиятни тушунтириб фарзандлари тарбиясида янада масъулиятлироқ бўлишга чақирувчи хат ёздириб оламиз. Ўқувчилар орасида ҳам тушунтириш-тарғибот ишлари олиб борилади. Бундай рейдлар таълим даргоҳида турли мавзу ва масалаларда ҳар ойда бир марта уюштирилади. Масалан, шу пайтгача ҳукукбузарлик ва жиноятчиликнинг олдини олиш, чекиш ва гиёҳвандликка қарши курашиш мақсадида амалга оширилган рейдлар ижобий самара берган. Текширувларнинг очик ва ошқоралиги, ота-оналарнинг фаол иштирок этаётгани бу сый-ҳаракатлар таъ-

Ma'naviyat kuni

— Мусиқа инсон қалбининг энг нозик торларини ҳам черта олади, — дейди Машҳура опа. — Бу эса инсоннинг қон айланиш тизимига, кайфиятига, борлиққа бўлган муносабатига, қарашларига, ва пировардида, ҳаётий тарзига таъсир этади. Шу боис ўқувчиларни ёшлигиданоқ мусиқкага ошно этишга, эстетик дидини юксалтиришга, иқтидорларини аниқлаб, қўллаб-қувватлашга эътибор қаратамиз. В.Успенский номидаги республика ихтисослаштирилган мусиқа академик лицейи билан яқиндан ҳамкорлик алоқаларини ўрнатганимиз ушбу мақсадга хизмат қилмоқда. У ердан жалб этилган мутахассислар ёшларни миллий ва замонавий мусиқа илмининг сўнгги янгликларидан бохабар этишда, турли танловларда қатнашиш учун истеъдодли ёшларни саралаб олишда бизга кўмаклашмоқда.

«Таклиф ва мулоҳазалар» қутиси

— Таълим масканида билим олаётган 1116 нафар ўқувчи 33та синфга бириккан. Ҳар бир синфнинг ўз ички муаммоси ёки ҳар бир ўқувчининг ўз таклиф ва илтимоси бўлиши мумкин. Шу боис «Таклиф ва мулоҳазалар» қутисини ташкил қилганмиз. Бу усул ўқувчилар, ота-оналар ва мактаб раҳбарияти ўртасида дўстона муносабатни қарор топтирмоқда, — дейди мактаб раҳбари.

Қути ҳафтанинг ҳар жума кунни дарслар тугагач очилади ва хатлар таҳлил қилинади. Биз ҳам мутасаддиларга қўшилиб, мурожаатларга кўз югуртирамиз.

«Ассалому алайкум, Машҳура опа. Биз 9-синф ўқувчиларимиз. Дарс соатларимиз кўп бўлгани боис, катта танафусни иккита қилиб беришингизни сўраймиз. Шунда тушлик қилишимизга имкон туғиларди».

«Ассалому алайкум, мактаб раҳбарияти. Биз мактабда ташкил қилинган «Энг намунали бошланғич синф кубоги»ни кўлга киритди. Шу сабаб бизнинг синфхонамизга ваъда қилинган телевизорни олиб беришингизни сўраймиз. Хурмат билан 2-«В» синф жамоаси».

Бошқа хатларда мактабда «Энг яхши пазанда» кўрик-танловини ўтказиш, шахмат бўйича турнир ташкил қилиш, об-ҳаво совғигани боис қизларнинг шим кийишига рухсат берилиши сўралган.

— Баъзан ўқувчилар кўтарган муаммоларни ҳал қилишда маҳалла фаолларидан, ота-оналардан ёрдам сўраймиз, — дейди Машҳура опа. — Бу эса таълим масканимизда ички мухитни соғломлаштириш, таълим-тарбия сифати ва самарадорлигини ошириш, ота-оналар ва жамоатчилик билан ҳамкорликни янги босқичга кўтариш шартидир.

Мактаб жамоаси билан ҳайрлашиб, эшик томон қадам ташларганимиз, яна бир жиҳатни илғадик: коридорда ўқувчилар бир қатор бўлиб ҳаракатланарди. Шу пайт икки томондаги деворга ёпиштирилган махсус белгиларга кўзимиз тушди. Кўрсатилган йўналиш бўйлаб ҳаракатланаётган ўғил-қизлар бир-бирига ҳал-бермас, тартиб билан ўтиб-қайтарди. Ўқувчиларнинг ички маданияти шу кичик ҳолатда ҳам яққол кўриниб турарди.

Дилшод КАРИМОВ,
«Ma'rifat» муҳбири

ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯ УЙҒУНЛИГИ

соғлом муҳитда қарор топади

даргоҳида бугун «Маънавият кун» бўлиши лозим. Ушбу кун муассасада «Маънавият ва маърифат» хонасининг тасдиқланган иш тартибига мувофиқ самарали фаолият юритилиши таъминлаш, ўқувчиларнинг бўш вақтини мазмунли ўтказиш мақсадида режа асосида маданият масканларига жалб этиш, мустақиллик йилларида юртимизда амалга оширилган бунёдкорлик ишлари, айниқса, таълим соҳасида эришилган ютуқлар билан таништириш ва дарс жараёнида олган билимларини мустаҳкамлаш юзасидан Тошкент шаҳри ва вилоятлардаги тарихий қадамжолар, музейлар ва табиатнинг бетакрор гўшаларида очик дарслар ташкил этиш, кутубхона ва ахборот-ресурс марказларида турли маънавий-маърифий тадбирлар, жумладан, «Ёш ижодкорлар», «Ёш қаламкашлар» ва «Нихол» каби адабий-бадний йўналишдаги тўғарақларда таниқли адиблар, шоирлар билан учрашувлар, ёш ижодкорларнинг янги чоп этилган асарлари тақдироти уюштириш каби чоралар тадбирлар кўзда тутилган.

Мактаб остонасидан хатлар эканмиз, бу ердаги сукунатдан, тўғриси, бироз ажабландим. Бизни сингоина кийинган бир опа жилмайганча кутиб олди ва ўзини мактаб директори — Машҳура Шоисаева деб таништирди.

— «Маънавият кун»ни ўтказиш учун бугун мактаб жамоаси билан махсус тайёргарлик олиб борганимиз йўқ, — деди директор. — Лекин ҳар бир синф ҳафта кунларини ўтказиш бўйича тузилган дастурга кўра қайсидир тадбирни амалга ошираётгани аниқ.

Ҳадемай кўнғироқ чалинди. Танафусда болалар талотўпи-

кўзларини пирпиратиб «Меҳмонлар кун»и, деб юборди. Юзиди кулги югурса-да, муаллима «Тўппа-тўғри, бугун мактабимизга кўллаб меҳмонлар, ота-оналар, маҳалла фаоллари ташриф буюради», деди мулойим оҳангда. Кейинги ўқувчи «Байрамлар кун»и, дея жавоб берди. Муаллима унинг ҳам жавобини маъқуллаб, шу кун мактабда қатор тадбирлар ўтказилишини таъкидлади. Синфхонада «Маънавият кун»и» деган жавоблар янгради...

Телефонлар нега йиғиб олинди?

Мактаб раҳбарияти, маҳалла вакиллари ва ҳуқуқ-тартибот нозирларидан иборат комиссия «Маънавият соати» ўтказилаётган 8-синфга кириб борди. Махсус рейд ўтказилаётгани эълон қилиниб, кўл телефонларини парта устига чиқариб қўйиш буюрилди. Сўнгра йиғиб олинди, комиссия аъзолари иштирокида текширилди. Турли луғатлар, оилавий ёки синфда тушган суратлар, табиат манзаралари, мультфильмлар, ҳар хил клиплар ва, афсуски, жанговар ўйинлар, ноахлоқий суратлар ва видеоёзувлар...

сирчанлиги ва натижавийлигини оширмоқда.

«Ёш пианиночилар» танлови

Қия очик деразадан эсаётган шамол зал бўйлаб таралаётган майин куйга хиром этгандек хонани бир айланади-да, кўзларини юмганча оҳанг оғушида чўмган томошабинларнинг сочларини оҳиста силанганча ҳаёлларини олисларга олиб кетади...

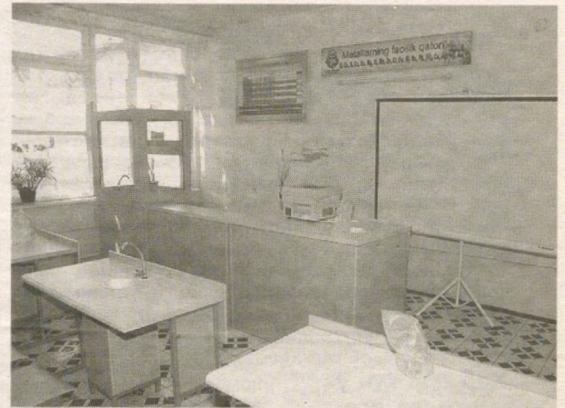
5-синф ўқувчиси Нигора Мирҳамидова ижросидаги «Ёмғир симфонияси» куйи ниҳоясига етган бўлса-да, бутун залда сукунат ҳукмрон. Ёш пианиночи ўрнидан туриб, сахнага ўртасига қелиб таъзим қилгачина, гўлдурос қарсак эшитилди. Ҳакамлар ҳайъати бир овоздан Нигорани мактаб миқёсида ташкил этилган «Ёш пианиночилар» танлови ғолиби, деб топди.

Мамлакатимиз таълим тизимида олиб борилаётган ислохотлар баркамол авлодни тарбиялашга, ёшларнинг билим олиши ва касб-хунар эгаллаши учун зарур шароитларни яратишга, ularning жамиятдаги фаоллигини оширишга хизмат қилмоқда.

Юртимиз таълим муассасаларида бугун ўқув жараёнини сифатли олиб бориш учун барча зарур шароитлар яратилган. Кимё, физика, биология каби фанларни ўқитишда катта роль ўйнайдиган ўқув-лаборатория ускуналари билан жиҳозлашга катта эътибор қаратилмоқда, чунки уларнинг ёрдамидагина юқори даражада таянч билимларга эга мутахассисларни тайёрлаш мумкин. Шунинг учун ҳам умумтаълим мактаблари, академик лицей ва касб-хунар коллежларининг барчаси лаборатория асбоб-ускуналари ва компьютерлар билан жиҳозланган.

Сарфланган материалларнинг ҳисобини юритиш дафтаридagi қайдларга мувофиқ, таълим муассасаси ўқитувчиси ҳар чоракда бир марта кимёвий реактивлардан фойдаланиш бўйича моддий қийматликларни, сарфланган материалларни ҳамда яроқсиз ҳолга келган жиҳозларни ҳисобдан чиқариш бўйича далолатнома тайёрлаши керак (1-жадвал). Далолатнома уч нусхада тузилади. Фақат далолатнома тасдиқлангандан кейингина сарфланган кимёвий реактивлар, материаллар ва яроқсиз ҳолга келиб қолган моддий қийматликлар ҳисобдан чиқарилиши мумкин.

Масалан, далолатнома кимё фанидан кўргазмали тажрибалар,

ЛАБОРАТОРИЯ ЖИҲОЗЛАРИ

уларнинг ҳисоби қандай олиб борилади?

Президентимизнинг "Таълим ва тиббиёт муассасаларини реконструкция қилиш, мукамал таъмирлаш ва жиҳозлаш бўйича бюджетдан ташқари жамғармасини ташкил этиш тўғрисида"ги қарори бу борадаги муҳим қадам бўлди. Ушбу қарорнинг аҳамияти шундаки, таълим муассасаларида яратилган моддий-техник базадан самарали фойдаланиш ва уларни мунтазам янгилаш, тизимли равишда энг замонавий ўқув-лаборатория асбоб-ускуналари, компьютер техникаси, мебель ва инвентарлар билан жиҳозлаб бориш, шунингдек, ўқув жараёнига илғор таълим технологияларини кенг жорий этишга хизмат қилади. Асбоб-ускуналарни сарфланган материаллар, реактивлар, бутловчи қисмларсиз ишлатиб бўлмайди. Шунинг учун қарорда таълим муассасаларини улар билан таъминлаш, шунингдек, эскирган ва ишдан чиққан ўқув-лаборатория ускуналарини янгилари билан алмаштириш белгиланган бўлиши мумкин.

Замонавий ўқув муассасаларида таълим олаётган ёшлар ўқув-лаборатория асбоб-ускуналаридан тўлиқ ва самарали фойдалана олади. Жиҳозлар вақт ўтиши билан ўз вазифасини бажариш хусусиятини йўқотди. Лаборатория ишлари, кўргазмали тажрибалар ўтказишда, амалий, факультатив ва синфдан ташқари машғулотларда, материаллар, реактивлар сарфланади, идишлар синида, бутловчи жиҳозлар ва асбоб-ускуналар эскиради ва яроқсиз ҳолга келади. Жиҳозларнинг яроқсиз ҳолга келиши ва материаллар сарфланишининг узлуksiz жараёни уларни янгилаш, алмаштириш ёки таъмирлашни талаб қилади. Чунки яроқсиз ҳолга келган лаборатория асбоб-ускуналар билан таълим сифатига эришиш мумкин эмас. Сарфланган материалларнинг ўз вақтида етказилмаслиги ва лаборатория жиҳозларининг вақтида янгиланмаслиги таълим муассасаларида машғулотларни тўлақонли ва самарали ўтказиш имконини бермайди. Негаки, ўқувчиларнинг самарали билим олишларида лаборатория жиҳозларидан мунтазам фойдаланишнинг роли каттадир. Шу ўринда таълим муассасалари раҳбарлари ўқув жараёнида ўқув-лаборатория жиҳозларининг ўқитувчилар томонидан самарали ва тўлақонли ишлатилишига, ҳисоб-китоби олиб борилишига, сарфланган материалларнинг ўз вақтида ҳисобдан чиқарилиши ва янгиланишига эътибор қаратилиши зарур. Шунинг учун ўқув-лаборатория жиҳозларининг ҳисоб-китоби ва ҳисобдан чиқарилишини тўғри ташкил қилиш — ўқув муассасаси фаолиятининг муҳим босқичидир.

Материалларни ҳисобга олиш — аниқин сермашақат жараён.

Лабораторияда фойдаланилган кимёвий реактивлар, сарфланган ва бошқа материаллар бўйича ДАЛОЛАТНОМА

Т/р	Махсулот номи	Ўлчов бирлиги	Қайд рақами (Инвентар рақами)	Амалий машғулот соати миқдори	Бир амалий машғулот сарфи	Жами сарфи
1.						

Топширди: Фан хонасидаги жиҳозларга масъул
(имзо) _____ Ф.И.О. _____

Топширди: Лаборатория хонасидаги жиҳозларга масъул
(имзо) _____ Ф.И.О. _____

Қабул қилди: Мактаб директорининг хўжалик ишлари бўйича ўринбосари
(имзо) _____ Ф.И.О. _____

1-жадвал

келиши даражасига кўра қуйдаги материаллар ва жиҳозлар ҳисобдан чиқарилади ва янгиланади.

Шиша ва чинни идишлар. Буларга идишлар, буюмлар тўплами, асбоб ва ускуналарнинг шиша қисмлари, асбоблар жамланмасига кирувчи шиша асбоб ва бошқалар киради. Шиша ва чинни идишлар ишлатилиш жараёнида синганда янги идишлар харид қилишга талабнома расмийлаштирилиши билан ҳисобдан чиқарилади. Яроқлилик муддати ва ҳисобдан чиқариш меъёрлари ўқув жараёнида ишлатилиш сонидан келиб чиқиб белгиланади.

Буюм ва бутловчи қисмларга

резина ва поливинилхлорид найлар, резина тиқинлар, ёндириш қошиқчалари, шпатель, қисқич, шпательлар ва шунга ўхшаш буюмлар киради. Улар ишлатилиш жараёнида эскириши ва бузилиши тўғрисида белгиланган тартибда ҳисобдан чиқарилади. Янги буюмлар ва бутловчи қисмлар сотиб олиш учун белгиланган тартибда талабнома расмийлаштирилади. Яроқлилик муддати ва ҳисобдан чиқариш меъёрлари ўқув жараёнида ишлатилиш сонидан келиб чиқиб белгиланади.

Ўқув-лаборатория жиҳозлари ва кўргазмали қўлланмалар сарф бўладиган ва тезда эскирадиган жиҳозлар сирасига кирмайди. Эскирганда, ишдан чиққанда, агар уларни таъмирлаб бўлмаса, белгиланган тартибда ҳисобдан чиқарилади ва янгиланади.

Ўқув жараёнида сарфланган кимёвий реактивлар ва материаллар ҳисобдан чиқарилади. Янги материаллар ва кимёвий реактивларни харид қилиш учун талабнома тузилади (2-жадвал).

2-жадвал

«Тасдиқлайман»
Умумий ўрта таълим мактаби директори

201__ й «__» _____

Кимёвий реактивлар, сарф бўлувчи материаллар, идишлар, буюмлар ва бошқа ўқув-лаборатория жиҳозлари олиш учун ТАЛАБНОМА

вилоят _____
шаҳар _____
туман _____
Ўқув муассасаси (№) _____
Хона номи _____

т/р	Махсулот номи	Ўлчов бирлиги	Зарурий миқдор
1	Ўқитувчи кўрсатадиган тажрибалар учун буюмлар тўплами	Тўплам	1
2			

Директорнинг хўжалик ишлари бўйича ўринбосари
(имзо) _____ Ф.И.Ш. _____

Фан хонасига масъул
(имзо) _____ Ф.И.Ш. _____

Машғулотлар ўтишда керак бўладиган янги ўқув-лаборатория жиҳозларига талабномалар ҳам шун шаклда расмийлаштирилади.

Ўқув-лаборатория жиҳозлари белгиланган тартиб ва муддатда кафолатли таъмирланади ва кафолат муддати тугагандан сўнг яна таъмирлаш амалга оширилади. Мазкур жиҳозни таъмирлаш учун таълим муассасаси томонидан тегишли тартибда ишлаб чиқарувчи корхонага буюртма берилиши керак.

Шунингдек, фан ўқитувчиси ва лаборант ҳар қуни ишлатилиш ва сарфлаш бўйича ҳисоб-китоб журнали юритиб боради.

Ҳисобдан чиқариладиган жиҳозлар рўйхати ва ўқув жараёнида жиҳозларни самарали қўллаш бўйича методик қўлланмалар билан www.el.uz сайтининг «Ўқитувчиларга ёрдам» бўлимида батафсил танишишингиз мумкин. Жиҳозлар рўйхати газетамизнинг кейинги сонларида эълон қилинади.

М.ЮЛАЕВ,
«ЭЛХОЛДИНГ»
илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси директорининг
илмий ишлар бўйича ўринбосари, кимё фанлари
номзоди,
М. КОМИЛОВ,
«ЭЛХОЛДИНГ» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси
методика бўлими бошлиғи

Ўқитувчилар ўз фаолиятларида фойдаланадиган моддий қийматликлар мутлақо турли вазифага, хизмат қилиш муддати ва қийматига эга бўлиши мумкин. Шунга мувофиқ, турли тоифадаги материалларни сақлаш, ҳисобга олиш ва ҳисобдан чиқариш тартиби бир хил бўлиши мумкин эмас.

Моддий қийматликларнинг бирламчи ҳисоби бўйича ҳужжат юритилишини ташкил қилиш масаласи ўқув муассасаси учун улкан аҳамиятга эга. Ҳужжат юритилишининг оқилона йўлга қўйилиши моддий қийматликлардан фойдаланиш самарали назорат қилиш имконини беради, бухгалтерлар ишини оsonлаштириб, моддий жавобгар шахслар ишини тартибга солади. Айнан шунинг учун ҳисоб-китоб сиёсатини олиб боришда материалларни ҳисобга олишга тааллуқли барча нюанс (нозик фарқ)ларни имкони борида акс эттириш керак. Бундан ташқари, муассасанинг ҳисоб-китоб сиёсати локал норматив ҳужжат ҳисобланиб, моддий қийматликларни ҳисобга олишни ташкил этиш борасида назорат қилувчи органлар билан юз бериши эҳтимоли мавжуд бўлган зиддиятларнинг олдини олади.

Таълим муассасаларида сарфланган ва сафдан чиққан материалларнинг ҳисобини юритиш учун махсус «Лаборатория ишлари, кўргазмали тажрибалар ва синфдан ташқари машғулотларнинг ўтказишда сарфланган материалларни ҳисобга олиш дафтери» юритилиши тавсия этилади. Унда лаборатория ишлари ва кўргазмали тажрибаларда материаллар сарфланиши акс эттирилади.

Лаборатория ва амалий ишларни бажаришда сарфланган кимёвий реактивлар ва ишлатилиш жараёнида ишдан чиққан буюмларни ҳисобдан чиқариш ҳақида тузилса, жадвалда уларнинг номи, ўлчов бирлиги, сони кўрсатилиши лозим. Биринчи навбатда нимадани ҳисобдан чиқариш ва янгилаш керак, деган савол туғилади.

Кимё хонасида, универсал индустриални ташкил қилиш масаласи ўқув муассасаси учун улкан аҳамиятга эга. Ҳужжат юритилишининг оқилона йўлга қўйилиши моддий қийматликлардан фойдаланиш самарали назорат қилиш имконини беради, бухгалтерлар ишини оsonлаштириб, моддий жавобгар шахслар ишини тартибга солади. Айнан шунинг учун ҳисоб-китоб сиёсатини олиб боришда материалларни ҳисобга олишга тааллуқли барча нюанс (нозик фарқ)ларни имкони борида акс эттириш керак. Бундан ташқари, муассасанинг ҳисоб-китоб сиёсати локал норматив ҳужжат ҳисобланиб, моддий қийматликларни ҳисобга олишни ташкил этиш борасида назорат қилувчи органлар билан юз бериши эҳтимоли мавжуд бўлган зиддиятларнинг олдини олади.

Кўрсатилган сарфланган материаллардан ташқари, яроқсиз ҳолга

АВВАЛГИ ЮТУҚЛАРИМ ЭЪТИБОРГА ОЛИНАДИМИ?

Йигирма етти йиллик меҳнат стажига эгаман. Анча йиллар илгари услубчи ўқитувчи сифатида тажрибам туман, вилоят миқёсда оммалаштирилган. Менга устама ҳақ белгилашда бу жиҳатлар эътиборга олинадими?

Рустам ЖўРАЕВ,
Кумқўрғон туманидаги
9-мактаб ўқитувчиси

— Халқ таълими вазирлиги, Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги ҳамда Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест марказининг 2005 йил 30 декабрдаги қарори билан тасдиқланган Умумтаълим муассасалари қошидаги махсус комиссиялар тўғрисидаги низомга асосан, ўқитувчига ўрнатилган тартибчи мувофиқ берилган тоифа даражаси, услубчи ўқитувчилик учун устама ҳақ белгиланмайдиган. Қолаверса, махсус комиссия мажлислари оdatда ярим йилда бир марта, истисно ҳолларда эса заруриятга кўра ўтказилади. Бунда ўқитувчининг шу пайтгача эришган ютуқлари эмас, балки олдинги ўқув давридаги (чорак, ярим йилликдаги) иши баҳоланади.

ТАЪТИЛ МУДДАТИНИ УЗАЙТИРИШ МУМКИНИМИ?

Ўқитувчи меҳнат таътили даврида касаллик туфайли даволанган, фойдаланилмаган кунлари ҳисобидан яна дам олиши мумкинми?

Раъно СОИПОВА,
Паркент туманидаги
29-мактаб ўқитувчиси

— Агар таътилдан фойдаланишга тўқсинлик қилувчи сабаблар таътил бошлангунга қадар келиб чиққан бўлса, ходим билан иш берувчи ўртасидаги келишувга биноан таътилдан фойдаланишнинг янги муддати белгиланади. Бундай сабаблар таътил даврида келиб чиққан ҳолларда таътил тегишли кунларга узайтирилади

Хар қандай тилнинг луғавий қатламларидан бирини, албатта, ўзлашган сўзлар ташкил қилади. Чунки лисоний ва нолисоний талаблар натижасида бир тилдан иккинчи бир тилга оdatда сўз ўзлашади, баъзан янги бир товуш ёки кўшимчалар кириб келади. Жумладан, ўзбек тилига ҳам асрлар давомида кўплаб хорижий сўзлар ўзлашиб кетган. Масалан, *лагмон, манти, манлар* сўзлари асли хитойча бўлиб, она тилимиздан мустақкам жой олган. Худди ўзбекча сўзлардек талаффуз этилиши сабабли уларнинг ўзлашма эканини ҳамма ҳам билвермайдиган. Бинобарин, бундай сўзларнинг ёзилиши ҳам бизни қийнамайдиган, негаки йиллар мобайнида қўлланавериб, ўзбеклар нутқида мослашиб кетгани боис имлода ҳеч қандай қийинчилик туғдирмайдиган. Айни шундай фикрни кўпгина арабча ва форсча сўзлар хусусида ҳам билдириш мумкин.

Бирок рус тили ва Европа тилларида ўзлашган сўзлар хусусида бундай фикрни айтиб бўлмайди. Негаки, рус тили орқали кириб келган ўзлашмалар ўзининг фонетик тузилиши, талаффузи ҳамда ўзига хос имлоси билан ҳар доим ажралиб туради. Натижада уларнинг она тилимизда ўзлашиб, сингир кетиши осон кечмайди. Тўғри, XX асрнинг 30-йилларида қадар русча сўзлар ҳам асосан, ўзбекча талаффузда ўзлашгани боис худди ўз сўзларимиздек бўлиб қолган: *чўт(с)чет, чўтка* (шкетка), *чоризм(с)аризм, латнис(поднос)...*

1930-йиллардан бошлаб эса сўз ўзлаштириш ҳамда уларнинг имлоси масаласида вазият тубдан ўзгарган. Анқ-

роғи, сўзлар рус тилида қандай ёзилса, уларни ўша тарзда айтиш ва ёзиш мажбуриятга айлана бошлаган. Тўғри, мактаб-маориф ишларида, илм-фан тараққиётида терминларнинг умумийлиги муайян бир қўлайликлар яратгани рости. Аммо рус тилидаги ёзув шакллари тўғрисидаги ўқишда она тилимизга кўчириб ўтказилиши ўзбек ёзувида бирмунча ноқўлайлик келтириб чиқаргани ҳам ҳақиқат. Хўш, бундай ноқўлайликлар асосан қайси сўзларда намоён бўлади?

Кузатишлардан маълумки,

ГАМЛЕТМИ, ҲАМЛЕТ?

Европа тилларидаги кўпгина сўзлар бизга бевосита эмас, билвосита, яъни восита тил орқали кириб келган. Натижада ўша тилларда ва ўзбек тилида мавжуд бўлган, бир-бирига тўлиқ мос келадиган ҳарфлар восита тил — рус тилида бўлмагани сабабли нотўғри ёзилиб кетган. Мана шундай ҳарфлар сирасига латинча *Нн* ҳарфини киритиш мумкин. Аслида, мазкур ҳарф Европа тилларида жарангсиз, сирғалувчи ундощ товушни ифодалайди: *hockey, hall, Hamlet, Henry, Hollandia...* Мазкур сўзлар рус тилига *хоккей, холл, Гамлет, Генри, Голландия* тарзида ўзлашган. Қўринадики, *Нн* ҳарфли сўзлар рус тилида икки хил шаклда: *х* ёки *г* ҳарфи орқали берилади. Айни шу ҳолат ўзбек тилига ҳам кўчиб ўтган. Ҳозирани, масалага жиддийроқ қаралса, юқоридаги сўзларни *х* ёки *г* ҳарфлари билан эмас, балки *х(г)* ҳарфи

билан бериш мақсадга мувофиқ кўринади. Бунни қуйидаги тарзда асослаш мумкин.

Авалло, шунини таъкидлаш ўринлики, ўзбек кирилл алифбосида *Нн* ҳарфли европача сўзларнинг беришда тўлиқ рус тилининг имло қоидаларига таянган. Бунини 1940 йили қабул қилинган имло қоидалари ҳам тасдиқлайди: “Ўзбек адабий тилига рус тили орқали грек-латин, умуман, Европий Европа тилларида келган *х(г)* товушли сўзлар жонли тилдаги талаффузга мувофиқ *г* билан ёзилади: *гегемония, горизонт, гидроген, гидростан-*

шакллардан бутунлай воз кечилмади, барча ўринларда ҳам *h(x)* ҳарфини қўллаш ўринлими?”

Назаримизда, мазкур масалага объектив ёндашиб, илмий-назарий жиҳатдан тўғри асосланган ҳулосаларга келиш мумкин. Аввалло, Европа тилларида қўлланганидан *Нн* ва ўзбек лотин алифбосидаги *Ннни* ўзаро таққослаб кўриш лозим. Мазкур ҳарфлар англатадиган товушлар ўз фонологик хусусиятларига кўра бири-бирига жуда яқин: жарангсиз, сирғалувчи ундощ товуш. Бинобарин, инглиз ва немис тил-

ларидаги *[h]* товуши ўзбекча *[h(x)]*га жуда яқин, акустик-артикуляцион(айтилиш ва эшитилиш) жиҳатдан бир-бирига мос. Масалан, инглиз тилида *hand[haend], happy[haepi], home[ha:um], humanism[hju:manism]*.

Қўринадики, инглиз тилидаги талаффуз *[h]* ўзбекча талаффузга жуда ҳам яқин, ҳатто айни бир товушнинг ўзгариши. Шундай экан, бундай сўзларни ҳеч иккиланмасдан кириллча алифбода *х* ҳарфи билан бериш мумкин эди. Бирок восита тил — рус тилида ушбу товуш мавжуд бўлмагани учун баъзи ўринларда *х*, баъзи ўринларда *г* ҳарфи билан ёзилган. Рус орфографиясидаги қоидаларни кўчириб олиш ўзбек кирилл алифбосида имловий чалкашликларга сабаб бўлган. Ўзбек лотин алифбосида эса айни шундай чалкашликларга барҳам бериш лозим. Негаки, профессор А.Нурмонов тўғри қайд этган:

— Бошқа муассасалардан жалб этиладиган ўқитувчилар ва бошқа мутахассисларнинг, шу жумладан, ўриндошлик бўйича бошқа мактаблардан жалб этиладиган ўқитувчилар ва мутахассисларнинг педагогик иши учун;

— ўрнини босиш тартибида умумтаълим муассасалари раҳбарлари томонидан ўтилган ўқув соатлари учун тўланади.

Бошқа ҳолларда, ўқитувчи асосий иш фаолияти билан бирга вақтинча ишда бўлмаган ходимнинг вазифасини бажариш жараёнида ўқув ва педагогик юктамаларни тўлиқ ҳажмда амалга оширади. Халқ таълими вазирлиги ҳамда Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирликлари 2010 йил 24 июндаги 155- ва 128-сонли қўшма буйруғи билан тасдиқланган «Умумий ўрта таълим муассасаларини тарификациялаш, иш вақтини ҳисобга олиш ва иш ҳақларини ҳисоблаш тартиби бўйича методик кўрсатмалар»нинг 9-, 10-бандларида кўра, дамнинг учун ходимларга мос равишда ҳақ тўланади.

ИККИНЧИ ИШХОНАДАН ТАЪТИЛ ПУЛИ БЕРИЛАДИМИ?

Касби туманидаги 31-мактабда мусика фани ўқитувчиси бўлиб ишлайман. Дарс соатларим камлиги учун раҳбарият розилиги билан тумандаги 14-БМСМда ҳам ўриндошлик асосида ишляпман. Меҳнат таътили учун иккинчи ишхонадан ҳам ҳақ тўланадими?

Карим ҚУВВАТОВ,
Қашқадарё вилояти

— «Ўқув машғулотларини ўтказганлик учун меҳнатга соатбай ҳақ тўлаш миқдорларини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарорга кўра, соатбай ҳақ тўлаш миқдори таркибига меҳнат таътили кирмаган. Шу боис сизга 14-БМСМдан меҳнат таътили учун алоҳида ҳақ тўланмайди.

Саволларга Халқ таълими вазирлигининг молиялаштириш, бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботи бошқармаси мутахассислари жавоб берди.

Millat mulki

нидек, “...рус тилида бўғиз ундощи *Нн* бўлмаганлиги туфайли лотинча ва юнонча сўз бошида келган *Нн* ундощини унга артикуляцион ўрни яқинроқ бўлган *Гг* ундощи билан алмаштириб, рус тили талаффузига мослаштирганлар. Ўзбек тилининг ундощлар тизимида эса *Нн* ундощи мавжуд. Шунинг учун ҳам бундай ундощ билан бошланган байналмилал атамаларни ўзбек тилига ҳеч қандай фонетик ўзгаришсиз, ҳеч қандай восита тилсиз, тўғридан-тўғри қабул қилиш мумкин”.

Агар масалага айни шу йўсинда ёндашилса, *Gamlet* эмас, *Hamlet, Genrix Geyne* эмас — *Haynrih Heyni* тарзида ёзиш лозим бўлади. Бу билан бир имловий чалкашликдан қутуламиз, лисоний қарамликка барҳам бериб, ўзбек имлосида муайян бир мустақилликка эришамиз. Айни пайтда таъкидлаш жоизки, лотинча ва юнонча сўзлар бошида келган *Нн* ундощини барча ўринларда ҳам *Нн* билан ёзишни чуқур ўйлаб кўриш керак. Негаки, кўпгина турдош отларда *г(г)* тарзидаги талаффуз ўзбеклар нутқида сингир кетган. Шу сабабли ҳам *Нн* ҳарфли сўзларни махсус ўрганиб чиқиб, илмий-назарий жиҳатдан асослаб, газета-журналларда бериб бориш, ундан кейингина имло луғатларида тавсия этиш мақсадга мувофиқдир.

Равшан ЖОМОНОВ,
Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти кафедра мудири, филология фанлари номзоди

ALISHER NAVOIYNING ILMIY VA ADABIY MEROSI

Akademik litseylarning II bosqichi uchun adabiyot fanidan bir soatlik dars ishlanmasi

Dars shiori:

Umidim uldur va xayolimig'a andoq kelurkim, so'zum martabasi avjdin quyi inmagay va tartibim kavkabasi a'lo darajadin o'zga yerni beganmagay.

Alisher NAVOIY

Dars maqsadi:

Ta'limiy: Alisher Navoiyning ilmiy va adabiy merosining madaniyatimiz taraqqiyotidagi o'rni va ahamiyatini tushuntirish.

Tarbiyaviy: o'quvchilarni milliy qadriyatlarini ulug'lash, vatanparvarlik, xalqparvarlik va fidokorlik ruhida tarbiyalash; ularga o'z tariximiz bilan faxrlanish tuyg'usini singdirish.

Rivojlantiruvchi: o'quvchilarning nutq madaniyatini o'stirish, mustaqil fikr yuritish va xulosa chiqarishga o'rgatish.

Kasbga yo'naltiruvchi: kichik mutaxassisning ma'naviy qiyofasini shakllantirish.

Dars turi: amaliy-ijodiy mashg'ulot, fanlararo integratsiya.

Dars usuli: noan'anaviy dars, «Tarmoq» (klaster) texnologiyasini qo'llash, kichik guruhlarda ishlash, «Zakovat» o'yini.

Dars jihozlari: shoir portreti, kompyuter, multimedia, televizor, krossvordlar, darslik va majmua.

Darsning borishi:

1. Alisher Navoiy to'g'risidagi badiiy filmdan lavha namoyish etiladi.

2. Shoirning mashhur g'azallaridan biri o'qiladi.

3. O'quvchilarning e'tibori dars shioriga qaratiladi (shoir proyektor orqali namoyish etiladi). O'quvchilardan biri shoirning faxriya so'zlarini ifodalaydi o'qiydi va sharhlaydi.

Savol: Alisher Navoiyning o'z ijodidan faxrlanib aytgan ushbu so'zlarini hozirgi o'zbek tili me'yorlariga ko'ra, qanday ifodalagan bo'lar edingiz?

Javob: — «Umid qilamanki, so'zlarim hamisha izzat-e'tibor topadi va yaratgan asarlarimning nuri porloq yulduz kabi so'nmaydi».

Savol: — Misralarda hozirgi o'zbek adabiy tili uchun me'yor hisoblanmaydigan qanday holatlarni ko'ryapsiz?

Javob: — a) ayrim grammatik shakllar: uldur, xayolimig'a, andoq, kelurkim, so'zum, avjdin, inmagay. b) ayrim so'zlar: inmoq — tushmoq, kavkaba — yulduz, beganmoq — yoqtirmoq.

Savol: Alisher Navoiyning yuqoridagi faxriyasi buyuk shoirning qaysi asarida keltirilgan?

Javob: — «Muhokamat ul-lug'atayn».

4. Proyektor orqali Alisher Navoiyning hikmatlaridan

namunalar namoyish qilinadi. O'quvchilar hikmatlarning ma'nosini izohlaydilar.

5. O'quvchilar 4ta kichik guruhga bo'linadi. Har bir guruh o'ziga nom tanlaydi.

1-guruh — «Talab».

2-guruh — «Ma'rifat».

3-guruh — «Ishq».

4-guruh — «Istig'no».

Sardorlar saylanadi. O'yin shartlari tushuntiriladi. Har bir kichik guruhga alohida topshiriq beriladi. O'quvchilar qog'ozlarga topshiriq javoblari «Tarmoq» (klaster) texnologiyasi asosida yozadilar. Bu paytda «Qaro ko'zum» ashlasi yangrab turadi.

«Talab» guruhi uchun topshiriq: Alisher Navoiyning ilmiy merosi.

• Alisher Navoiyning ilmiy asarlarini sanang.

• Asarlar mavzusini ko'rsating va guruhlarga ajrating.

• Asarlar yaratilgan yillarni ko'rsating.

«Ishq» guruhi uchun topshiriq: Alisher Navoiyning «Xamsa» asari.

• Dostonlarning nomini tartib bilan sanang.

• Dostonlarning hajmi va aruzning qaysi vaznida yozilganini ayting.

• Har bir dostonning asosiy mavzusi va o'yi.

«Ma'rifat» guruhi uchun

topshiriq: Alisher Navoiyning lirik merosi.

• Shoir devonlarining nomi.

• «Xazoyin ul-maoni» kulliyotiga kiritilgan she'rlarning janrlari va ular devonlar bo'yicha qanday tartibda taqsimlangan?

• Har bir janrda yozilgan she'rlarning miqdori.

«Istig'no» guruhi uchun topshiriq: Alisher Navoiy va uning zamondoshlari.

• Alisher Navoiyning ustozlari, do'stlari, shogirdlari hamda unga homiylik qilgan siymolar.

• Ular haqida nimalarni bilasiz?

• Ularning asarlarini sanang.

Ashula tugagach, har bir guruh sardori o'z guruhi bajargan topshiriq javoblari aytadi. Boshqa guruh a'zolari xatolarni to'g'rilab, javoblarni to'ldiradi.

6. Barcha guruhlarga krossvord tarqatilib, Alisher Navoiy asarlari nomini topish aytiladi. Bu paytda shoir g'azali bilan «Izlangiz» ashlasi yangrab turadi. Guruhlar nechta asar nomini to'p olganini navbatma-navbat aytadi. G'olib aniqlanadi.

Qo'shimcha topshiriq: o'quvchilarga «Muvashshah» o'yini taklif etiladi.

A — «Arbain», «Anbiyolar va hakimlar tarixi».

L — «Lison ut-tayr», «Layli va Majnun».

I — «Ixtlosiya», ilk devon.

Sh — «Sher bilan Durro», «Shoh G'oziy hikoyati», «Shifoia».

E — «El desa menikim...»

R — «Risolayi muammo»

N — «Nasoyim ul-muhabbat», «Navodir ush-shabob», «Nazm ul-javohir», «Navodir un-nihoya», «Nizomiya».

A — «Ajam xalqlari tarixi».

V — «Vaqfiya».

O — «Orazin yopqoch ko'zimdin...»

I — «Ikki vafoli yor hikoyati».

Y — «Yetti sayyora».

7. O'quvchilarning dars davomida bergan javoblari, kichik guruhlar tomonidan bajarilgan topshiriqlar uchun qo'yilgan baholar e'lon qilinadi.

8. O'qituvchi dars davomida Alisher Navoiy ijodi to'g'risida aytilgan fikrlarga xulosa yasaydi.

9. Uyga vazifa: Alisher Navoiyning ulug'lab yozilgan she'rlardan yod olish.

Oqila TO'RAQULOVA,
Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti qoshidagi akademik litsey o'qituvchisi

Denov tumanidagi 1-umumta'lim maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi Fotima Ahmedova o'quvchilarga bilim berishda yangi pedagogik texnologiyalar va interfaol o'yinlardan samarali foydalanadi. U bolalarni o'qishga qiziqitirish maqsadida mashg'ulotlarni «Ertaklar olamiga sayohat», «Musobaqa darsi», «O'yin darsi» kabi usullarda o'tadi. Shu bois o'quvchilari tuman va viloyat miqyosidagi tanlovlarda faxrli o'rnlarni egallab kelmoqda. Fotima Ahmedovaning 1-sinfda «Alifbe» bayramini tashkil etishga bag'ishlangan senariysi Respublika ta'lim markazi tavsiyasi bilan ommalashtirilgan.

Sahna sharlar va gullar bilan bayramona bezatilgan. Musiqi sadolari ostida sahnaga o'qituvchi va o'quvchilar kirib kelishadi.

O'qituvchi: — Assalomu alaykum, hurmatli ota-onalar, mehri daryo ustozlar, qadrl mehmonlar! Xush kelibsiz! (O'quvchilarga qarata) Aziz bolajonlar, bugun sizlar uchun eng quvonchli kun. Chunki siz «Alifbe»ni tugatib, «Savodxonlik bayrami»ni nishonlash uchun yig'ilib turibsz.

Bolajonlar, bugun siz ilk dovondan oshasiz. Barchangiz tirishqoqsiz, o'qish uchun shoshasiz.

Men sizlarga chin dildan, Baxt-u omad tilayman. Kamolingiz ko'rishni, Yaratgandan so'rayman.

O'quvchi: Marhamat, «Alifbe»jon, Sengadir qutlug' kalom.

«Alifbe» barchaga ta'zim qiladi:

Men eng to'ng'ich kitobman, Uzun tunlar allalab, Oq yuvib va oq tarab. O'stiringiz erkab, Sizdadir ushbu kalom —

Hamma: Onajonlar, assalom!

Onajonlar, assalom!

Kunday yorug' darsxona, Biz — farzandimiz, sen — ona.

Bo'lib bizga parvona, Dilda ardoqli kalom —

Hamma: Ona maktab, assalom!

Dong taratib jahonga, Erk bergan har insonga. Qaytdik din-u iymonga, Dilda ardoqli kalom —

Hamma: Mustaqil yurt, assalom!

Sho'x musiqa chalinib, qizaloqlar raqsga tushishadi.

Vatan haqida qo'shiq kuyiladi.

O'qituvchi: — Bolalar! Maktabga ilk bor qadam qo'yganingizda o'qishni, yozishni bilmas edingiz. «Alifbe»ni o'qib, savodingiz chiqdi. Bugun siz sevimli kitobingiz — «Alifbe» bilan xayrlashasiz.

O'quvchilar: Rahmat, sizga muallim, Bizga berdingiz ta'lim.

O'qituvchi: Bu bayram sababkori,

Bilimlar poydevori. Ma'noli shirin so'zi, Qani, «Alifbe» o'zi?

«Alifbe»ni chaqirsak, Olqishlab, qarsak chalsak.

O'quvchilar: «Alifbe»jon, kela qol, Olqishlaymiz, quloq sol.

«ALIFBE»DAN — «O'QISH»GA

Davruga «Alifbe» kitobini ko'tarib bir o'quvchi kirib keladi.

O'qituvchi: Marhamat, «Alifbe»jon, Sengadir qutlug' kalom.

«Alifbe» barchaga ta'zim qiladi:

Men eng to'ng'ich kitobman, Uzun tunlar allalab, Oq yuvib va oq tarab. O'stiringiz erkab, Sizdadir ushbu kalom —

Hamma: Onajonlar, assalom!

Onajonlar, assalom!

Kunday yorug' darsxona, Biz — farzandimiz, sen — ona.

Bo'lib bizga parvona, Dilda ardoqli kalom —

Hamma: Ona maktab, assalom!

Dong taratib jahonga, Erk bergan har insonga. Qaytdik din-u iymonga, Dilda ardoqli kalom —

Hamma: Mustaqil yurt, assalom!

Sho'x musiqa chalinib, qizaloqlar raqsga tushishadi.

Vatan haqida qo'shiq kuyiladi.

O'qituvchi: — Bolalar! Maktabga ilk bor qadam qo'yganingizda o'qishni, yozishni bilmas edingiz. «Alifbe»ni o'qib, savodingiz chiqdi. Bugun siz sevimli kitobingiz — «Alifbe» bilan xayrlashasiz.

O'quvchilar: Rahmat, sizga muallim, Bizga berdingiz ta'lim.

O'qituvchi: Bu bayram sababkori,

Mehnat qilib topganing — qandu asal totganing.

Hunar — hunardan unar.

Harakat — harakatda barakat.

Tez aytishlar: Bilol bilimli bolami, bilimli bola Bilolmi?

Lak, lak, elak, shu elakka un kerak.

«Alifbe»: — Balli, jaji bolajonlar.

O'qituvchi: O'ziga berib sayqal, harflar so'ylar galma-gal.

Siz o'qishga kirishing, sidqidildan tirishing.

Harflar siymosidagi bolalarga so'z navbati yetadi.

«A» Ayiq asal yaladi, Asalari taladi.

«B» Bolajonlar, bugun sizlar uchun eng quvonchli kun. Chunki siz «Alifbe»ni tugatib, «Savodxonlik bayrami»ni nishonlash uchun yig'ilib turibsz.

Bolajonlar, bugun siz ilk dovondan oshasiz. Barchangiz tirishqoqsiz, o'qish uchun shoshasiz.

Men sizlarga chin dildan, Baxt-u omad tilayman. Kamolingiz ko'rishni, Yaratgandan so'rayman.

O'quvchi: Marhamat, «Alifbe»jon, Sengadir qutlug' kalom.

«Alifbe» barchaga ta'zim qiladi:

Men eng to'ng'ich kitobman, Uzun tunlar allalab, Oq yuvib va oq tarab. O'stiringiz erkab, Sizdadir ushbu kalom —

Hamma: Onajonlar, assalom!

Onajonlar, assalom!

Kunday yorug' darsxona, Biz — farzandimiz, sen — ona.

Bo'lib bizga parvona, Dilda ardoqli kalom —

Hamma: Ona maktab, assalom!

Dong taratib jahonga, Erk bergan har insonga. Qaytdik din-u iymonga, Dilda ardoqli kalom —

Hamma: Mustaqil yurt, assalom!

Sho'x musiqa chalinib, qizaloqlar raqsga tushishadi.

Vatan haqida qo'shiq kuyiladi.

O'qituvchi: — Bolalar! Maktabga ilk bor qadam qo'yganingizda o'qishni, yozishni bilmas edingiz. «Alifbe»ni o'qib, savodingiz chiqdi. Bugun siz sevimli kitobingiz — «Alifbe» bilan xayrlashasiz.

O'quvchilar: Rahmat, sizga muallim, Bizga berdingiz ta'lim.

O'qituvchi: Bu bayram sababkori,

Mehnat qilib topganing — qandu asal totganing.

Hunar — hunardan unar.

Harakat — harakatda barakat.

Tez aytishlar: Bilol bilimli bolami, bilimli bola Bilolmi?

Lak, lak, elak, shu elakka un kerak.

«Alifbe»: — Balli, jaji bolajonlar.

O'qituvchi: O'ziga berib sayqal, harflar so'ylar galma-gal.

Siz o'qishga kirishing, sidqidildan tirishing.

Maktab sahnasi uchun

qoldim. Endi esa u meni yemoqchi.

Tulki: — Qanday qilib qutqarib qoldingiz?

Chol: — Qopga solib yashirdim.

Tulki: — Xa-xa-xa-xa. Ishonmayman, shunday katta bo'ri shu kichgina qopga sig'dimi?

Bo'ri: — Ha, sig'dim.

Tulki: — Ishonmayman, qopga yana bir tushib ko'r-chi.

Bo'ri qopga tushibdi.

Tulki: — Bobo, qopning og'zini bog'lang. Yaxshilikni bilmaydigan bu yovuzni daryoga tashlang.

Chol: — Rahmat senga, tulkiyon.

Ertakchi bola: — Chol tulkidan minnatdor bo'libdi. Siz ham bolalar, hech qachon yaxshilikka yomonlik bilan javob qaytarmang. Aks holda, bo'rining holiga tushasiz.

«Alifbe»: — Barakalla, aziz bolalar! Bayram dastingizni ko'rib, miriqib dam oldim.

O'quvchilar: Hammamiz shod va xursand. Katta bayram biz uchun. Minnatdormiz, «Alifbe», Xayrlahamiz bugun.

«Alifbe»: Bolajonlar, mana sizga — «O'qish» kitobi, tuhfam.

Toza tuting avaylab, Bilim oling mustahkam.

Davruga «O'qish» kitobi kirib keladi.

«O'qish» kitobi: Bilimdond bolajonlar, Sizga dildan assalom! Bilim olib charchamang, Ilm-la yorug' olam.

O'quvchilar: Ey kitobim, oftobim, Seni toza saqlaymiz. A'lo o'qib hammamiz, Ishonchingni oqlaymiz.

O'qituvchi: — Hurmatli ota-onalar, qadrl mehmonlar, shu bilan bugungi bayram tantanamiz nihoyasiga yetdi. E'tiboringiz uchun rahmat, sog'-salomat bo'ling.

SO'ZSLASHISH ODOBI

2-sinf o'quvchilari uchun mustahkamlash darsi

Dars maqsadi:

Ta'limiy: o'quvchilarga yon-atrofida qilargana xushmuomala bo'lish, odob bilan so'zlashish haqida ma'lumot berish.

Tarbiyaviy: o'quvchilarda odob bilan so'zlashish ko'nikmasini shakllantirish.

Rivojlantiruvchi: tahliiliy fikr yuritish, xulosa chiqarish va taklif kiritish mahoratini rivojlantirish, qo'shimcha adabiyotlar bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirish.

Shakl: aqliy hujum.

Usul:

yangi mavzuni bayon qilish.

Vosita: tarqatma materiallar, yangi mavzu bo'yicha qisqa matnlar, rasmlar.

Darsning borishi:

1. Faollashtiruvchi savol va topshiriqlar:

• Sizga kim bilan gaplashish ko'proq yoqadi? Nima sababdan?

• Siz biladigan odamlardan kimlarni shirin so'zli, yaxshi muomalali deyish mumkin? Nima uchun?

• Odobli o'quvchini sifatlab bering.

2. So'z va gaplarning moslarini toping va chiziqlar orqali tutashtiring.

1) B o sh n g g a q i l ch k l s

h m y l g' n s z l m

2) Y x sh s z q n d

Y m n s z p n d

3. Harflar bunda betartib, Joylashgandir bo'lib jam. O'rinda topsa tarkib, Bo'lar bir so'z mujassam:

4. Tushirib qoldirilgan so'zlarning o'rni qo'yib, gaplarni to'ldiring va ma'nosini tushuntirib bering.

— МЕХМОНИМИЗ

МАЪРУЗАЛАР СЕМИНАРГАЧА БЎЛГАН ДАМ ОЛИШ ЭМАС!

Таълим муассасаларида ҳар қандай фаолият тури ўқув жараёнини юксалтиришга қаратилади. Шу маънода олий таълим муассасаларида чоп этилаётган кичик адабли газеталар ҳам айтиш шарт вазифаларни кўзда тутиган ҳолда талабаларни фаоллаштириши, етук, маънавий мутахассисларни тайёрлашга сезиларли даражада ҳисса қўша олиши зарур. Чунинчи, газета саҳифаларида университет ҳаётига тегишли янгиликлар билан бир қаторда, олий таълим тизимидаги долзарб масалалар, уларнинг ечимлари, профессор-ўқитувчи ва талабаларнинг бу ҳусусдаги фикр, мулоҳаза ва мушоҳадалари, таклифлари бериб борилиши, ўқитувчи — талаба муносабати таҳлили, талаба амалиётини яхшилаш, умуман, таълим сифати ва самардорлигини ошириш бўйича таклиф ва тавсиялар ўзига хос тарзда акс эттирилиши мақсадга мувофиқ бўлади.

Азиз мушаррий! Ўйлаймизки, шундай газеталардан бири Низомиёв номидаги Тошкент давлат педагогика университети «Педагог» газетасининг денгиздан томчи шаклида тақдим этган мақолалари сизни баъқар қолдирмайди, деган умиддамиз.

Аслида ушбу мақола талаба ўқув фаолияти билан ихтиёр равишда иштиёқ билан шуғулланишининг талабалик ва катталиб бораётган ўқитувчилик тажрибасига эга мутахассис ҳамда оддий инсон сифатида мен англаган омиллари ҳақида мулоҳазалардан ташкил топганини айтишим жоиз. Талабаларнинг ўқув фаолиятига иштиёқсизлигини қандай бартараф этса бўлар экан, умуман, бир нarsa қилиш мумкинмikan, деган мулоҳазаларга киришиб, азалий бир муаммони очиб беришга даъво қилиш, албатта, кулгили ва ажабланарлидир. Шу боис сарлавҳадаги «қачон» сўзини вақтга йўймасликка чақираман, яъни бу ерда айнан қайси пайтдан бошлаб эмас, балки қандай шарт-шароитлар мавжуд бўлганда, деган маъно на-зарда тутилмоқда.

Талаба ёмон ўқишга бирламчи сабаб, унинг таълим йўналиши ва соҳасини тан-

нади. Унда бундай иштиёқ аввалдан, табиатан мавжуд бўлса, нур устига нур. Агар йўқ бўлса, энди сўз тегишли ўқу-ўқувчига берилиб, айнан унинг ўзи ўқийдиган фан бўйича билим қаерда, қандай ҳолатда, аввало, касбда, қолаверса, умуман, ҳаётда, одамлар билан муносабатда, шахсий муаммоларни ҳал қилишда қанчалик керак бўлишини тушунириб бериши, кўрсата олиши ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлади.

Энди «талаба-ўқитувчи» жуфтлигининг иккинчи қисмига эътиборимизни қаратайлик. Бу ерда биринчи кўзга ташлан-диган нарсаси шунки, баъзи талабалардан ўқитувчининг адолатсизлиги, яъни ўқиб-ўрганган, тиришиб-тирмашган талаба ҳам, умуман, олий таълим муассасасига нимага келиб-кетётганини билмаган курсдошига ҳам яхши баҳо қўйишининг ўз ўқув фаолиятидаги сусткашлиги сабаби

бугун бу пойдеворга талаба-нинг муносабати қандай? Маъруза жараёни биламизки, икки-киёклама муносабатга асосланади. Талаба қанчалик фаол бўлса, устоз шунчалик кўп янги билим беради. Айрим ҳолда талабалардан маъруза даври зерикари деган гапни эшитиб қоламиз. Бунга ким кўпроқ сабабчи? Ахир, икки томонлама муносабат ўрнига фақат бир тараф, у ҳам бўлса устоз ишласа, натижа қандай бўлиши маълум-ку! Семинар эса маърузани мустаҳкамловчи восита ҳолос. Лекин семинарда эътибор катта. Сабаб нима? Баҳони?...

Ситора БАРЛИБОВЕВА,
2-курс талабаси

ҲОЗИР КЕЛАМАН, ДОМЛА!

Талабаларимизнинг жуда катта қисми, албатта, тарбия борасида бошқаларга ўрнак қилгулик. Аммо шולי курмасиз бўлмас экан. Кейинги 2-3 йиллик тажрибамда кузатишган айрим ҳодисаларни эътиборингизга ҳавола қилмоқчиман.

Ўқунгирок чалиниб, аудиторияга кираётганимда, эшик олдида шу гуруҳ талабаларидан бири билан тўқнашиб кетдик. Талаба бу ҳолатга мутлақо эътибор қилмай, «Ҳозир келаман, домла», — дедю, йўлда давом этди. Жуда шошилганидан саломни ҳам унутиб қўйди, узр сўрашни ҳам. 10 дақиқадан кейин келиб, жойига ўтираётганида «Сизга аудиторияга кириш учун рухсат бермадим» мазмундаги танбеҳнома «Сизни огоҳлантириб кетдим-ку», — дея таажжуб билан жавоб қайтарди...

Ўзим мураббийлик қиладиган гуруҳ талабалари билан ободонлаштириш ишларида катнашиш учун якшанба соат тўққизда йиғилишга келишдик. Талабаларнинг бир қисми ўш вақтда келишди, белгиланган иш ўлиқи бажарилди. Соат ўнларга яқин талабалардан бири кўнғирок қилиб, «Домла, бугун боролмасам кераг-ов, ишлар қўлайиб кетди» тарзида «узр сўради»...

Кечқурун соат 23:40. Талабаларимдан бири кўнғирок қилиб, эртага соат нечада ишга келишимни сўради, менга оралиқ назоратни қайта топширишини маълум қилди...

Шу ўринда яна бир мулоҳаза. Талабалар кафедрасига мурожаат қилиш ўрнига, ўқитувчига кўнғирок қилишга одатланиб улгурдик. Бироқ оддий одоб қоидаларини — салом бериш, кўнғирок қилган шахс ўзини танитиши керак эканини «унутиб қўядиган», «Домла, ҳозир қаерда-сиз?», «...ўн минута бораман, кетиб қолманг», «Менга оралиқ (ёки жорий) қўйиб беришингиз керак экан» каби жумлаларни тап тортмай айтадиган талабаларга одатланиш, айрим ҳам-касбларимизга қараганда, қийинроқ бўлапти. Балки, замонавий педагогикада мавжуд ўқитувчи билан таълим олувчининг тенг ҳуқуқли экани ҳақидаги қондани мен нотўғри тушу-нарман...

Мақсадим эса ёшларимизни қоралаш ёки уларни қийиш эмас, эртага фарзандларим ёки набираларимга устоз ва мураббий бўладиган бугунги талабаларим ўз юриш-туришига ташқаридан бир назар ташлашини истардим, ҳолос.

Алишер МИРАЗИЗОВ,
катта ўқитувчи

Ҳозирги кунда ёшларга берилаётган имкониятлар, ҳар бир ёш авлодининг орзу-истакларининг рўёбга чиқиши учун қаратилаётган эътибор юксак даражада десак адашмаган бўламиз. Биз умумтаълим мактабларини тугатиб, ўзимиз хо-ҳлаган касб-ҳунар коллеж-лари ёки лицейларни танлаб ўқиш имкониятига эгамиз. Мен ҳам қизиқшимга кўра тиббиёт соҳасига ўқишга кирдим. Бу йўлни танлаган-нимдан жуда ҳам хурсанд-ман. Ҳозирда 2-республика тиббиёт коллежининг ўқув-чисман. Бу ерда бизга ўз касбининг усталари, етук мутахассислар дарс бери-шади. Машғулотлар доимо қизиқарли ва баҳс-муноза-раларга тўла бўлади. Дарс-ларда ўқитувчиларимиз тур-ли интерфаол усуллардан фойдалангани боис колле-жимиз ўқувчилари фан олимпиадалари ва «Қасб маҳорати» кўрик-танловла-рида юқори ўринларни эгаллаб келишмоқда.

БИЗ УЧУН БАРЧА ИМКОНИЯТЛАР ЯРАТИЛГАН

Амалиёт дарсларини шифохоналар, стационар ва поликлиникаларда ўтаб, на-зарий билимларимизни мустаҳкамлаш пимиз. Била-мизки, амалиёт назарий билимларнинг имтиҳони ҳисобланади. Масалан, биз-ни пойтахтимиздаги 5-ша-ҳар болалар клиник шифохо-насига «Болаларда ҳамши-ралик парвариши» йўнали-шида янада мукамалроқ билимларни эгаллашимиз учун ўқитувчимиз Наима Жалилова олиб бордилар. Биз у ерда ҳамшира ва ши-фокорлар кўрсатмаларига биноан беморларга ёрдам кўрсатамиз. У ерда бемор-ларимиз асосан кичик ёшдаги болалар. Табиийки, болалар шифокорлардан ҳадиксираб туришади, биз-нинг вазифамиз эса нафа-қат уларни даволаш, балки меҳр кўрсатиш ҳамдир.

Бизга таълим бераётган Н.Жалилова, И.Юнусова, С.Абдуллаева, Н.Раҳматуллаева каби устозларимиз маънавий-маърифий суҳ-батлари орқали дунёқара-шимизни янада юксалти-риш ва бойитишга ёрдам беради. Деярли ҳар бир гуруҳда жамоат фаоллари сайланади. Мен ҳам гуруҳи-миз «Қамолот» сардори си-фатида коллежимиз жамоат ишларига ўз ҳиссамни қўшиб келмоқдам. Бугун биздан талаб этиладиган энг асосий бурч кўпроқ ўқиб, изланиш ҳолос. Бу-нинг учун бизда барча шарт-шароит ва имконият-лар бор.

Шодиёна САТТОВОВА,
2-республика тиббиёт
коллежи ўқувчиси

ТАЛАБА ҚАЧОН ЎҚИЙДИ?

лашдаги янгилишидир. Касбий танлов-ни амалга ошириш психологиясининг ўзи алоҳида жиҳидий мавзу. Унинг турли жи-ҳатлари ҳақида батафсил маълумот бе-риш учун узоқ гапириш мумкин. Фақат бир нарсаси аниқки, бирор касб соҳасига бўлган қизиқшининг ўзи уни муваффақи-ятли эгаллаш учун камлик қилади. Тала-ба ҳали ўқувчилик чоғидаёқ муайян соҳа-га қизиқиш билан бирга, шу соҳада фа-олият юритиш учун одамнинг эгаллаши талаб қилинадиган асосий сифатлар, шахсий қадриятлар тизимида етарлича шаклланиган ёки уларнинг ривожлани-ши учун замин яратмас экан, танлаган мутахассислиги бўйича ўқиш ўзи учун ҳам, уни ўқитадиган одамлар учун ҳам му-аммага айланишини унутмаслиги лозим.

Ҳеч кимга сир эмаски, муайян таълим йўналиши бўйича ўзида қандайдир лаё-қатни сезмай ҳам қўлаб абитуриентлар танловда рақобатнинг нисбатан кичикли-ги, қабул учун кўпроқ жой ажратилиши-ни кўзда тутиб, ушбу мутахассислиқни танлайди. Бундай ҳолатда талабанинг ёмон ўқиши муқаррар ҳодиса эмас. Пси-хологик қонуниятга мурожаат қиламиз: маълум бўлишича, ўқишга иштиёқ ва қобилиятлар ўртасида жуда галати му-носабат ҳукм сурар экан — ақлий иқти-дордаги муайян кемтиклик билишга, ўрганишга бўлган иштиёқнинг юқорили-ги билан қолланиши (компенсациялани-ши) мумкин, бироқ тескари муносабат мумкин эмас, яъни етишмайдиган ишти-ёқни жуда юксак ақлий қобилиятлар ҳосил қила олмайд. Демак, муайян касб соҳасига оид билими мукамал эгал-лаш учун, шубҳасиз, тегишли даражада-ги ақлий қобилиятлар зарур, лекин улар-нинг ўзига етарли шарт бўлмай, тала-бадан янада юқори иштиёқ талаб қили-

еканига ишора қилувчи фикрлар тез-тез учрайди.

Шубҳасиз, бировнинг кўнгли, биров учун улкан сир-синаотдир. Шу боис ма-қолада ўзимнинг кузатишларим, ўйлаган-ларим асосидагина талаба ёмон ўқиши-нинг асл сабаблари ҳақида фақат тахмин-ларни илгари суришим мумкин. Агар та-лабаларнинг ўзларидан ҳам сўраб-су-риштирсак-чи? Улар бу борада қандай фикрда экан? Бу масалани ойдинлик ки-ритиш учун мазкур мақолани тайёрлаш жараёнида талабалар ўртасида сўровно-ма ўтказилди (сўровни ўтказишда яқин-дан ёрдам берган «Умумий психология» кафедраси катта ўқитувчиси Н.Мираши-ровага алоҳида миннатдорлик билдира-ман).

Сўровда иштирок этган респондентлар-нинг фикрича, талабаларнинг ўқишга эътиборсизлигига асосий сабаб ўқитувчи, яъни унинг педагогик маҳорати пастлиги билан боғлиқ (31,3 %). Талабанинг ўзи би-лан боғлиқ омиллар, яъни ақлий қобили-ятларнинг етишмаслиги, масъулиятсизли-ги эса иккинчи ўринга қўйилган (24,6 %). Бу ерда ҳаммаси ўз-ўзидан тушунарлидек: Алишер Навоийнинг «Улуғлиққа тўшалмас йўлинг, гар улуглар тутмаса қўлинг» деган ҳикмати мағзини чақсак, ҳақиқатдан, чина-кам устоз макомига лойиқ педагоглар кам жойда талабанинг яхши ўқишини тасаввур қилиш қийин. Иккинчи тарафдан «олма пиш, оғзимга туш» тарзида фаолият юри-тувчи талабага ҳеч қандай доғишманд ўқитувчи ҳам ёрдам бера олмаслиги тай-ин. Мумкин, ушбу икки сабабини дастлаб-ки ўринга қўйиб, талабаларимиз бу ҳаётий ҳақиқатни англаб етётгани кишини хур-санд қилади.

Пўлатжон ЭРГАШЕВ,
психология фанлари номзоди, доцент

Бизда яхши бир анъана бор — ҳар бир авлод ўзининг етти аждодини биллиб юриши керак. Бунда ота-боболар номуси, шаънига ҳурмат, уларнинг номи ва ўтмишини билиш, ўзигидан хабардорлик ҳисси, аждодларга муносиблик бурчи мужассам. Ўз ўтмишидан хабардорлик инсонни камолот сари етаклайди, кўнгилда юртга содиқликни шакллантиради.

...У киши мендан овул қабристонини сўради. Кўришни алақандай ташвишли, ниманидир хотирлай олмаётгандек пешонаси тиришар, азобланарди. Унга ёрдам берсамми- йўқми деб бироз таралдулландим-да, кейин таваккал қилиб “юринг”, дея имладим. Мозористон овулнинг қибласида, сойликка яқин жойлашганди. Секин ўша томонга одимларканмиз, ҳамроҳимнинг дардини биллишга қанчалик қизиқмайин, ярасини янгилаб қўймай, деган маънода индамадим. У ҳам сирли қиёфада, кўнглини ёришни истамгандек бошини куйи солган қўйи қадамини тезлатар, менинг оғиз жуфтлаганимни кўриб кўзини ҳар ёнга олиб қочарди. Иккимиз қабристон дарвозасига етгач, у киши менга “Шу ерда кутиб туринг!” — деди-да, ортига алаңлаганча ичкарига қилиб кетди. Узоқ вақт ўша ерда кутдим. Ҳатто, ичимда ҳалик, шубҳа уйғонди... Кетсамми, десам, ваъда бериб қўйганман, алақандай бир куч мени маҳкам тутиб турар, гўё ипсиз шу ерга боғлангандим... Тоқатим тоқ бўлиб йўлакка қараб юрдим. Дўппайган қабрлар устига кўкшош ётқизилган, фақат саноклисида бундай белги йўқ эди. Шу пайт ногаҳон ҳалиги мусофирга кўзим тушди: у қабристон оралаб нимадир қилирар, у ёқдан бу-ёққа саросар тентирар, ҳар бир кўкшошга тикилиб қарарди. У мен томонга қараб юрди ва ерга эгилган бошини маънос кўтарди. Нигоҳида алақандай мунг зоҳир эди.

Унинг ранг-кути ўчганлигидан ажабланиб, бирор нима дейишни кутдим.

Ахир, ўксик товусда деди:

— Отамнинг гўрини тополмадим.

Дафатан ичимда бир оғриқ уйғониб, этим жимирлаб кетди. Унинг кўзига ёш тўлди. Тишланиб сўзлади:

— Отам қулоқ қилинган, Сирдарёга кўчди ва ўша ерда бир муддат жон сақтайди. Тирикчилиги ҳам ўша ерда бўлади, онда-сонда ўз қишлоғига келиб, қариндош-уруғларидан хабар олиб туради. Шундай кунларнинг бирида тўсатдан оғриб қолади. Сирдарёга ҳам кетолмай бир-икки ҳафталик йўталдан сўнг қийнала-қийнала вафот этади. Уни шу ерга яширинча дафн этишди ва дадамини чақиртиришиб, гўрига белги қўйишди. Мен ҳам болалик чоғларим бузамнинг қабрини зиёрат қилишга келганман. Ўшанда дадам шундай

деганди: “Отаннинг гўрини зиёрат қилиб тур! Ўтган-кетган пайтларинг кириб, тиллат қилсанг, руҳи шод бўлади”.

У буваси гўрини тополмай баттар хуноби чиқар, кимдан ёрдам сўрашни билмай, атрофга аланларди.

— Бирор мўсафид билмасмикан-а?

Мусофирни таниш оқсоқолниқига етакладим...

ЕТТИ ПУШТ

«Пушт» форсчада бел, ҳомий, ҳимоя маъноларини билдиради. «Пушти камар»

ЕТТИ АЖДОДИНГИЗНИ БИЛАСИЗМИ?

ибораси эса, ота уруғини аңлатади.

...Маҳаллада суннат тўйи бўлди. Чолларга хизмат вазифаси менга юкланди. Бунинг ҳам ўз гашти бор — уларнинг кулгили хотираларини эшитиб завқланасиз, ҳаётий тажрибаларидан ўзингизга ибрат оласиз, хулоса чиқарасиз. Чойдан қарашсангиз, бас — бошқа нарсанинг кераги йўқ. Лекин чой масаласи бироз муаммо, сабаби, чой меъёрида қайнатилмас, ҳузур қилмайсиз, қуруқ чой ҳам одатдагидан кўпроқ солиниши керак. Уларга елиб-югуриб хизмат қиларканман, ногаҳон бир чол тўхтатиб, дадамининг исмини сўради. Мен дарров жавоб бердим. Кейин у киши бироз ўйланиб турди-да, фикрланиб, деди:

— Абдуллабой кимнинг ўғли?

Айтдим. Шундан сўнг синчи назарда деди:

— Етти пуштингни биласанми?

“Ха”, дедим бироз иккиланиб. Ҳаёлимни бир жойга жамлаб, “етти пушт”имни санашга тушдим. Дадам уларнинг хилма-хил хислат ва фазилатларини айтиб, бизнинг қулоғимизга қўйгани боис, ҳар бири эсимда яхши сақланиб қолган. Тўртинчи отамга келганида чол гайри-ихтиёрй кулмисиради:

— Дониёрбойнинг улиман, дегин? Кўзима иссиқ кўриндинг, ишқилиб!

— У кишини таниримдингиз?

— Ҳа, танийман-да! Элас-элас эслайман, бизникига қўноқлаб борган, улоқчи оти борибди!...

Чолнинг тезхотирлигидан қувониб кетдим.

— Ота-бовасини билмаган яхшимас! Биз тарафга, Муллабулоққа борсанг, кўрасан, шу таёқнинг зарбидан нечтасининг боши ишлар. Етти аждодини билмагани мана шу ҳасса билан урамани, аяб ўтирмайман. Каттама-кичикма, билмасам, тамом!

Бобо ҳассасини ерга енгил ўқталди. Мен унинг ҳаракатидан ҳайратланиб яна етти аждодимни санашга ўтдим...

МОЗИДАН САДО

Етти отани билиш фарзи қадим-қадимга бориб тақалади.

...Иброҳим пайғамбарнинг етти ўғлидан бири занжиларга ўхшаш, қоп-қора тусда дунёга келади. У сира акаларига ўхшамас, қилиқларию юриши-туриши ҳам бошқача-

момолар бўй етган қизларга сочларини қирқ қоқил қилиб ўришни тайинлашса, халқ оғзаки ижоди намуналарида асар қаҳрамонлари, алалиқубат, қирқ кечаю қирқ қондиз тўй қилиб мурод-мақсадларига етади. Етти кун, етти қароқчи (Катта аййқ юлдуз туркуми), етти авлод — уларни билиш инсонга руҳий қувват бағишлармиш. Аждоднинг феъл-атвори кишига сингиб, уни гўё қўллаб-қувватлармиш, бало-қазолардан асармиш. Бу анъаналар бир жиҳатдан кишини ўтмишдан хабардорликка ундаса, яна бир томондан, кишининг руҳиятига ижобий таъсир кўрсатади.

АСРГА ТАТИГУЛИК МАВЗУ

Чингиз Айтматов асарларини севиб ўқиймиз. Бунинг боиси уларда инсон қалби

Она Байит қабристонининг узоқлигини, қолаверса, у ерда янги аэродром қурилиши ишлари олиб борилаётганини рўқач қилади. Отасининг сўнгги илтимосини бажаролмаган ўғил — ўғилми?! Ота аждодлари кўмилган жойга дафн этилишини истаганди...

Орага сукут қўкди. Асардан келтирилган икки жумла ҳаммани чуқур ўйга чўмдирди. Чунки унда асрга татигулик мавзу кўтарилганди.

БИР БЎҒИМ — ЕТТИ АВЛОД

Совчиликда етти пуштини сўраб-суриштириш одати бор. Элда бу қуйидагича аталади: 1 — фарзанд, 2 — нева, 3 — эвара, 4 — чевара, 5 — кабира, 6 — дувара, 7 — бегона... Номланишидан ҳам маълумки, еттинчи авлоддан сўнг авлод бегоналашади.

— Бир бўғим уч авлодни; авлод аждодлар ўзаги беш авлодни; бир бўғим насл-насаб эса етти авлодни ташкил этади, — деган маълумотни келтириб ўтади фольклоршунос Шомирза Турдимов “Шажара сабоғи” китобида. — Авлод фаол ва суист жараёни бошидан ўтказиши. Халқ фольклоридида ҳам “Куч етти авлоднинг бало-қазолардан асрайди” ё “Қасам етти пуштинга уради” сингари жумлалар кўп учрайди...

Халқимизда келиннинг қайнота-қайнонаси, турмуш ўртоғи, қайинсинглиси, умуман, оила аъзоларининг исмини айтиши одоб саналмайди. Баъзида тўсатдан айтиб юборса ҳам, дарров узр сўрашади.

Кўшимиз ўғлини уйлантирди. Келинчақни роса макташди. Чиройли, ақли экан. Бир-икки кун ўтиб қудуқдан сув олаётганида учратиб қолдим. Ҳол-аҳвол сўрашгач, муддаога ўтдим.

— Неймат бобо уйдаими? От эм аяматпи, шуни қўриб қўярми деб...

— Отам Чўянтепа кунни Самарқандга кетувди, ҳали қайтмади, — деди келинчак. — Иши битса, дарров қайтади.

Ўйга келиб роса ўйландим: “Чўянтепа деган ҳам ҳафта кун бор эканми?”. Эҳтимол, тожикча ёки форсча шундай аталар деган фикр миямга келди-ю, аммо сўз соф ўзбекчага ўхшарди. Кейин онамга воқеани айтиб бердим.

— Қўёнинг бешинчи отаси Чоршанбой бўлган, — деди онам кулиб. — Бу келинчақка ҳам ота-да! Шунга ақли етганига қўйил. Кимдан сўраб билдикан! Чоршанба кун Чўянтепада бозор бўлади, шунинг учун кунни улар шу ном билан атайдилар...

Келинчақнинг ақли расолигига тан бердим...

Бугун инсонлар онгини забт этиш уларга жисмоний таъсир ўтказишдан кўра кўпроқ аҳамиятга эга бўлаётгани кўпчиликка сир эмас. Бу эса мафкуравий курашларда ҳал қилувчи восита — ахборотга эгалик қилиш, унинг ёрдамида кишиларни исталган кўйга солиш каби ҳаракатларда ўз аксини топмоқда. Турли минтақаларда рўй бераётган воқеа-ҳодисаларда томонлар ўзларини оқлаш учун турли восита ва усуллардан фойдаланган ҳолда ахборот тарқатишга, жамоатчилик, халқаро ташкилотларни ўз манфаатлари сари оғдиришга уринмоқда. Коммуникация технологиялари, хизматлар ва дастурларни ишлаб чиқарувчи компаниялар эса ахборотга бўлган талабни тўла қондириш мақсадида кун сайин янги кашфиётларга қўл уриб, мўмай даромадга эга бўлмоқда.

қилиш лозимлигини инобатга олсак, катталар — ота-оналар, педагоглар учун масала бирмунча мураккаблик касб этиши аниқ. Зеро, анъанавий мулоқотлар тизимида кишилар ҳамма учун таниш бўлган миллий урф-одат, одоб-ахлоқ воситаларига кўпроқ мурожаат этади.

Шаҳс ва уларнинг ўзаро мулоқотга киришиши учун ҳеч қандай моддий восита талаб этилмас экан, барча аниқ белгилаб қўйилган саломлашиш, каттага ҳурмат, кичикка иззат, яхшиликка ундаш, ёмонликдан қайтариш сингари қадриятларга қатъий риоя қилиши лозим. Бугун эса замонавий алоқа воситаларидан

сўзларини ифодаловчи «You» сўзи эса «и» ҳарфи билан бир хил талаффуз қилинади. Ҳар икки ўринда ҳам ёшлар сўзларини «4», «и» орқали ёзишни маъқул кўришади. Рус тилида эса 7 рақами олдида «в» ҳарфини қўйиш билан «всем» (в7) — «ҳаммага» сўзини ишлатиш урф бўлган.

Қатор ёшларнинг ижтимоий тармоқлардаги ёзишмаларини кузатиб, қовиқ (қўшиқми ёки қошиқ?), Qatwi (Қарши), уоқ (йўқ) сингари хатоларга доимий йўл қўйганига дуч келасиз. Ёшларнинг компьютер ёки мобил телефон клавиатурасидаги бир нечта ҳарфни босишга кетадиган вақтни тежаш учун шу

Mulohaza

Бунда, энг аввало, ёшларнинг интернетга кириб, қандай ахборотларни қабул қилаётгани, ижтимоий тармоқларда кимлар билан танишиб, кимлар билан дўст тутинаётгани ҳеч кимни бефарқ қолдирмаслиги зарур. Шунинг учун ота-оналар, ўқитувчи-педагоглар замонга мос тарзда, ҳеч бўлмаса, компьютердан, интернетдан фойдаланишдаги дастлабки кўникмаларга эга бўлишлари, ахборот ташувчи қурилмалар (компьютер, мобил телефон, флеш-

ВИРТУАЛ МАДАНИЯТ

муносабатлар зanjиридagi янги ҳалқа(ми?)

Бир пайтлар фақатгина алоқа воситаси сифатида фойдаланилган мобил телефонларга рақамли фото-видео ускуналар илова қилинаётгани, катта ҳажмдаги, турли кўринишдаги (аудио, видео, расм, ҳужжат ва ҳоказо) ахборотларни сақлаш имкониятига эгаллиги, шунингдек, янгиликлар, тижорий, қидирув, кўнгличар ва бошқа сайтлар, ижтимоий тармоқлар, интернет, теле-радио каналлари ва янаише дастурлари билан ишлаб чиқарилаётгани фикримиз далилидир.

Ахборот асрида янгиликларга талаб ва шу талабга яраша тақлифларнинг бўлиши табиий. Бироқ талабнинг ноҳолис йўллар, ёвуз мақсадларга йўналтирилаётгани ташвишли. Шу боис ҳам аҳолини, айланишда ёшларни ташқи таъсирлар, ахборот хуружларидан ҳимоя қилиш, уларни миллий ва умумбашарий қадриятлар, анъаналарга содиқ қилиб тарбиялаш бугунги куннинг долзарб масаласи бўлиб қолмоқда.

Мамлакатимизда ёшларни шу каби турли салбий таъсирга эга ахборотлардан ҳимоя қилиш борасида амалга оширилаётган ишлар юксак аҳамият касб этмоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Вазирилар Маҳкамасининг 2012 йил 21 майда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларида мобил телефонларидан фойдаланишни тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида» қарори ҳамда шу ҳужжат асосида тасдиқланган Низомда бу каби масалалар аниқ белгилаб берилган. Мазкур низомга кўра, таълим муассасаларида ёшлар ўртасида маънавий-ахлоқий фазилатларни бузувчи, зўравонлик, шифокатсизлик ва порнография, шунингдек, сохта диний мафкура ни тарғиб қилувчи, атрофдагиларга салбий таъсир этувчи материаллардан иборат бўлган кўргазмалар, аудио-видео ёзувлар, тасвирлар, овозли видеороликларни намойиш қилиш, тарқатиш ва қўллаш, турли хизматлар — GPRS, Bluetooth, интернет кабилардан фойдаланиш қатъиян тақиқланди. Бу бо-

рада таълим муассасаларидан ташқарида ҳам мобил алоқа воситаларидан фойдаланишдаги чекловлар, ўқувчилар ва уларнинг ота-оналари ўртасида ўтказилаётган тушунтириш-тарғибот ишлари, оммавий ахборот воситалари орқали эълон қилинаётган мақола ва дастурлар ўз самарасини кўрсатмоқда. Шунингдек, ёшларнинг қизиқишлари, талаб ва истакларига мос келувчи миллий веб-саҳифалар сони ҳам кундан-кунга ортиб бораётгани қувонарли. Амалга оширилаётган бу каби хайрли ишларга қарамай, дунёнинг турли мамлакатларида интернет, мобил алоқа воситалари таъсири ўлароқ ёшлар ўртасида рўй бераётган кўнглисиз ҳодисалардан тўғри хулоса чиқариш, доимо сергак ва огоҳ бўлиб юриш талаб этилади.

Интернетдан фойдаланувчиларнинг қарийб 80 фоизини ёшлар ташкил этишини инобатга оладиган бўлсак, айтишда даъво улар онгидан интернетдан фойдаланиш, ахборот олиш маданиятини шакллантириш ҳам муҳим аҳамиятга эга бўлиб бормоқда. Статистик маълумотларга кўра, 80 фоиз фойдаланувчилар онлайн-«дўст»ларининг фикрларига ёнидаги дўстидан кўра кўпроқ ишонч билдирар экан. Ҳар бешинчи бола бир ҳафтада ижтимоий тармоқлар учун тахминан 24 соат вақт ажратиши ҳам аниқланди.

Интернет кундалик ҳаётимизнинг бир бўлагига айланиб кетган, унда ҳам халқимизга хос бўлган ахлоқий қадриятларни қарор топтириш, муносабатлар зanjиридида янги ҳалқа — интернет муомаласи, виртуал маданият тушунчаларини ҳам амалиётда кенг қўллаш зарурияти пайдо бўлмоқда. Мазкур муносабатлар тизими яқиндагина пайдо бўлгани боис, ҳали замон ва макон синовларидан ўтгани, маънавияти минг йиллардан бугун шаклланиб келаётган халқнинг имтиҳонида унчалик тоблангани йўқ. Айримлар замонавий технологиялар ҳақида ҳатто тасаввурга ҳам эга эмас. Бу борада мазкур муносабатларга киришганда техник воситаларга мурожаат

фойдаланиш бўйича катталардан анча илгарилаб кетган ёшлар улар билан мулоқотга киришганда турли тўсиқ, муаммоларга дуч келмоқда. Кўп ҳолларда катталарнинг назорат ва таъсир доирасидан узоқлашаётган аксарият ёшлар ҳар қандай чекловлардан холи, хатти-ҳаракатлари учун муайян жавобгарлик ҳамда масъулият мавжуд бўлмаган виртуал оламни кўпроқ маъқул билиб, уларда тобора кўпроқ вақтини ўтказмоқда. Effecton.ru сайти берган маълумотларга кўра, бугунги кунда балоғатга етмаган ҳар беш нафар интернет фойдаланувчиси ҳафтанинг бир суткасини, қарийб ярми эса шунга яқинроқ муддатни интернетда ижтимоий тармоқларни «титкилаш» билан ўтказмоқда. Бу эса болаларнинг бир кунда ўртача 3,5 соат вақтини ижтимоий тармоқларга бағишлаётганини англатади. Мазкур оралик вақт бола ва унинг оила аъзолари, ота-онаси ҳамда дўстлари ўртасида қанчалик бўшлиқларни вужудга келтириши, ўзаро муносабатларга раҳна солиши мумкинлигини сезиш қийин эмас.

Қолаверса кўпалаб интернет мунозараларида ўзаро ҳурмат, оддийгина одоб-ахлоқ элементлари кун сайин саёзлашиб бормоқда. Ёзишмаларда кўпалаб кўпол хатоларга йўл қўйилмоқда. Масалан, энг кўп хатолар лотин алифбосидаги иккита ҳарф ёки бир ҳарф ва бир белгидан иборат товушларни ифодаловчи sh, ch, o' сингари ҳарфлар ўрнига w, 4, 6 белгиларининг ишлатилишида кўза ташланади. Ёшлар томонидан тобора кўпроқ қўлланилаётган мазкур янги «усуллар», айтиш мумкинки, «оммавий маданият»нинг бир кўринишидир. Инглиз, рус тилларида сўзлашувчи кўпгина ёшлар орасида дастлаб пайдо бўлган айрим сўзларни қисқартириб ишлатиш одати бугун ўзбек тилининг орфография, грамматик ва пунктуацион қоидаларининг четлаб ўтилишига олиб келаяпти. Масалан, инглиз тилида «учун» сўзини ифодаловчи «for» сўзи 4 рақамидек талаффуз этилади. «Сен», «сиз»

йўлни таллашни тушуниш мумкин. Аммо уларнинг мулоҳазаларини ижтимоий тармоқлар орқали кўпчилик тендосларни ўқишини, шу орқали, «оммавий маданият» тарғиботида «ҳисса қўйиш» таъкидлаш зарур. Биргина twitter ижтимоий тармоғида аккаунти (саҳифаси) бўлган фойдаланувчи фикрларини ўнлаб, юзлаб, ҳатто минглаб киши ўқир экан, фаол «твиттерчи»нинг ёзган твитлари (140тадан ошмайдиган белгидан иборат митти хабарлар) сони ҳам шунга яраша минглаб бўлиши эҳтимолдан холи эмас. Энди тасаввур қилинг, тиниш белгилари сўзлашув услубидаги хатоларга тўла минглаб хабарчалардан ким қандай иборат олади, ким қандай хулоса чиқаради?

Виртуал маданият ҳақида сўз борар экан, муҳим бир масалага эътибор қаратиш жоиз. Бугун айрим ёшлар виртуал ҳаётда ижтимоий масъулият, жавобгарликни ҳис этмас экан, улар устидан қатъий жамоатчилик назоратини ўрнатиш лозим. Бунда ота-оналар, зиёлилар, хусусан, ОАВлар зиммасига катта масъулият юкланади. Ёшлар онгидан интернетдан унумли фойдаланиш кўникмасини шакллантириш мақсадида таълимий, тарбиявий фаолиятнинг янги кўриниши — виртуал тарбияни кенг миқёсда амалга ошириш вақти келди.

ка ва ҳоказолар) хотирасида маълумотларни текшири олиши зарур. Шунда ёшларнинг кимлар билан дўстлашгани, қайси гуруҳларга аъзо бўлгани, фикр-мулоҳазалари, баҳслардаги иштироклари, баҳолари ва қандай ахборот манбаларига мурожаат этаётгани доимий равишда кузатиб бориш имконияти кенгайди. Бу орқали нафақат болани назорат қилиш, шу билан бирга, унинг қизиқишлари ҳақида ҳам тасаввурга эга бўлиш мумкин. Мазкур тажриба ривожланган давлатларда аллақачон йўлга қўйилган бўлиб, ижтимоий тармоқларда профилига эга ота-оналарнинг қарийб 69 фоизи фарзандлари билан дўстлашишга улгурган.

Бугун қарийб барча ёшлар мурожаат этаётган ижтимоий тармоқларда зиёлилар, маънавият ва маърифат тарқатувчи жамоат ташкилотлари, етакчи нашрлар ўз профилиларига эга бўлиши, у ерда ёшларнинг ҳар бир хатти-ҳаракатини кузатиб, назорат қилиб бориши мумкин. Зеро, жаҳолатга қарши маърифат билангина курашиш мумкинлигини унутмаслик, ижтимоий тармоқларнинг ўзига хос талабларидан келиб чиққан ҳолда ёшларни қизиқишларига мос маънавиятнинг дурдоналари, мамлакатимиз эришяётган ютуқлар, бунёдкорлик ишлари каби янгиликлардан хабардор қилиб бориш мақсадга мувофиқ.

Санжар РУСТАМОВ

«SMS»

20 ESHDA

«TechRadar» манбасида маълум қилинишича, жорий йили СМСнинг илк маротаба жўнатилаганига 20 йил бўлди. Ҳар йили 3 декабр санаси бундай қисқа матн хабарининг «туғилган куни» сифатида эътироф этилади.

Аслида SMS (Short Messaging Service — қисқа хабар хизмати) гоёсини амалга татиқ этиш 1984 йили океанортида вужудга келган. Тарихда илк СМС 1992 йил 3 декабрда Буюк Британияда шахсий компьютердан «Водафон» («Vodafone») компанияси тармоғидаги мобил телефонга жўнатиш экан. Хабар матни «Янги йилингиз билан!» сўзларидан иборат бўлган.

СМСнинг ЖИ-ЭС-ЭМ (GSM) стандартидаги максимал ҳажми 140 байтдир. Демак, 7 битли кодировка (лотин алифбоси ва рақамлар) дан фойдаланган ҳолда 160 бел-

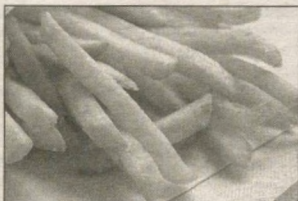
гили хабар жўнатиш мумкин. 8 битли кодировкада (немис, француз тилларидаги каби) 140тагача белгили матн юбориш имкони бор.

Бугун СМС талаб қўлган бўлган мобил хизмат туридир: дунё миқёсида ундан фаол равишда 3,6 миллиард одам (мобил алоқа фойдаланувчиларининг 78 фоизи) фойдаланади. Ҳар соғияда эса 200 мингдан ортқ қисқа матн жўнатилади.

САЛОМАТЛИК УЧУН
ХАВФСИЗ КАРТОШКА

Нон маҳсулотлари ва қовурилган картошка таркибида кўп миқдорда мавжуд бўлган акриламид моддаси онкологик касалликларга олиб келар экан. Буюк Британиянинг «Rothamsted Research» компанияси мутахассислари Европа мамлакатларида нондан ҳам кўпроқ истеъмол қилинадиган картошкани мазкур зарарли моддадан халос этиш йўллари изламоқда. Мавзуга оид мақола «Кимё дунёси» («Chemistry World») журналида чоп этилди.

Акриламид юқори ҳароратда кўплаб хом маҳсулотларни қайта ишлаганда пайдо бўларкан. Ишиш жараёнидаги мазкур кимёвий реакция тайёрландиган таомнинг ҳиди, ранги ва таъми учун «масъул» молекулаларнинг шаклланишига туртки бўлади. Акриламид билан боғлиқ муаммони ҳал этиш йўлларида бири сифатида таркибида минимал миқдорда бу модда бўлган янги картошка навлари яратишнинг кўрсатиш мумкин. Бундай сабзавотни яратиш учун британиялик олимлар 9 турдаги картошкада мазкур кимёвий модданинг ҳосил бўлиш жараёнини кузатишган. Картошка турлари ҳам алоҳида ажратиб олинган: уларнинг тўрттаси чипс, қолганлари эса фри тайёрлашда ишлатиларкан. Аввалига ҳар бир турдаги сабзавот миқдориди акриламид моддаси ўлчанган, сўнгра уларни қовуриш жараёнида маҳсулот таркибида ҳосил бўлган айнан шу модда концентрацияси яна аниқланган. Акриламиднинг ҳосил бўлиши сабзавотнинг турига боғлиқлиги аниқланди. Мамлакатда етиштирилаётган Lady Clare ва Saturna навли картошкalar бу борада энг хавфли, дея топилган. Олимларнинг таъкидлашича, мазкур илмий янгиллик яқин 10—15 йилда фойдаланиш йили картошка навини яратишга туртки бўлиши мумкин.

2020 ЙИЛИ МАРСГА ЙЎЛ ОЛАДИ

Океанортидаги Аэрокосмик тадқиқотлар миллий агентлиги — НАСА хабарларига кўра, асримизнинг иккинчи ўнйиллиги охирига келиб, Марсни ўрганадиган янги қурилма сайёрага жўнатилади. «Компьюлента» манбаси шунини маълум қилади.

Қизил сайёрага бундан аввал жўнатишган «Кьюриосити» («Curiosity») роботи шу пайтгача яратилганлари ичида энг оғири ва каттаси ҳисобланади.

Ровернинг оғирлиги 899 килограмм, узунлиги — 3, кенлиги эса 2,8 метрга тенг. Аппарат бир неча камера, шунингдек, сайёрада органик ҳаёт ва газлар мавжудлигини аниқлашга қаратилган тупроқ намуналарини таҳлил қилиш имконини берадиган қатор ускуналарга эга.

Янги қурилма тахминларга кўра, 2020 йили парвозга тайёр бўлади. Уни йиғишда НАСА мутахассислари қўлида бўлган тайёр қисмлардан фойдаланилади. Бу эса ўз навбатида сарфларни камайтирган ҳолда лойиҳанинг амалдаги самарасини ошириши мумкин. Мазкур ишлар учун сарфланадиган маблағ 1,5-2,5 миллиард долларни ташкил этади.

Қолаверса, қурилма сайёра ҳақидаги янада аниқ ва батафсил маълумот олиш имконини берадиган янги илмий асбобларга ҳам эга бўлади. Ушбу маълумотлардан эса 2030 йилларга мўлжалланаётган учувчи парвоз пайтида фойдаланиш

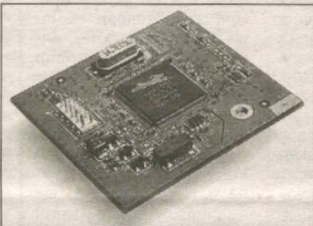
томонидан бошқариладиган парвоз пайтида тўтилмақда.

ТРАНЗИСТОР «МИТТИ»ЛИҚДА
РЕКОРД ЎРНАТДИ

АҚШдаги Массачусетс технологик институти олимлари галлий ва индий элементлари кимёвий бирикмаси асосидаги энг митти транзисторни яратиш, рекорд ўрнатишди. Унинг катталиги 22 нанометрга тенг, дейилади «ФизОрг» манбасида.

Шу кунгача бундай транзисторни яратишда қўлланилмаган материалдан фойдаланиш орқали кичиклаштиришда рекорд даражага эришилди. Галлий-индий арсениди (кимёвий бирикмаси) электроникада кенг қўлланилса-да, ундан асосан, лазер, ўта юқори частотали генератор, фотодатчик ва ёруғлик диодларини ишлаб чиқаришда фойдаланилади.

Тажриба пайтида тадқиқотчилар бугунги кун кремний сановатида мавжуд кичик транзисторни яратиш, қайта ишлаш методларини ўлаштиришган. Олимлар ихтиро асосида тез орада рекорд даражадаги зичликка эга ҳақиқий микрочилни яратиш ниятида.

САМИМИЙ МУНОСАБАТ — ТЕЗ
СОҒАЙИШ ОМИЛИ

Шифокор ва бемор ўртасидаги илиқ муносабатлар соғайишни тезлаштириши мумкин экан. Узоқ йиллар мазкур ҳолатга оддий психологик феномен сифатида қараб келинган. Лекин океанортидаги Мичиган университети олимлари бунга илмий ёндашиб шундай хулосага келишди. Мавзуга оид мақола «Илм-фан» («Science») журналида берилди.

Тадқиқотчилар изланишга жалб этилганларни икки гуруҳга ажратиб, беморларга икки хил муносабатда бўлишган. Биринчи гуруҳдагилар билан суҳбатда шифокор фақат уларнинг ҳолати, аввал қабул қилган дориларини эмас, балки оиласи, иши ва бошқаларни ҳам сўраган, даволаниш жараёнини имкон қадар батафсил тушуниришга уринган. Иккинчи ҳолатда эса фақат мутахассис ва беморнинг расмий оҳангдаги суҳбати кечган. Бироз норасмийроқ суҳбат олиб бorgan биринчи гуруҳдагиларнинг мутахассисга кўпроқ ишонгани ва тиббий хизмат сифатида кўпроқ қониққани аниқланди.

Айни пайтда фақат психологик қўзғатувлар билан чекланиб қолинмади. Шифокор қабулидан сўнг тадқиқотчилар изланиш иштирокчилари миясини магнит-резонанс томография билан сканерлашган ва бир пайтда уларга электр токи ёрдамида шприц игнасидаги каби оғриқ етказилган. Худди шу пайтда беморлар улар билан суҳбатлашган шифокор расми ҳам кўрсатилган.

Қўзғатувлардан маълум бўлдики, «мехрибон шифокор» расмини кўрганда беморларнинг оғриқ учун «масъул» мия қисмида фаоллик сустайган. Бу эса иштирокчиларнинг реакциясига тўлиқ мос келган, яъни улар чиндан ҳам оғриқни унчалик сезишмаган. Бундан, шифокор ва бемор ўртасидаги самимий муносабат чиндан ҳам соғайишни тезлатар экан, дея хулоса қилишмоқда мутахассислар.

Наргиза РУСТАМБЕКОВА тайёрлади.

JUMLADA JAHON
yangiliklar & xabarlar

Филиппин расмий вакиллари берган хабарга кўра, мамлакатда содир бўлган «Бофа» туфони оқибатида ҳозирга қалар 647 нафар одам ҳалок бўлган, яна 780 нафар киши бедарак йўқолган, вазият оғирлиги сабабли БМТ томонидан мамлакатга 65 миллион доллар миқдорда ёрдам берилиши маълум қилинди.

Сўнгги кунларда ёққан кучли қор сабаб Европада, хусусан, Швейцария, Чехия ва Болқон ярим ороли давлатларида 20дан ортқ одам ҳалок бўлган, Германиянинг Франкфурт шаҳридаги мамлакатнинг энг йирик аэропортида эса ноқулай об-ҳаво шароити туфайли 400дан зиёд парвозлар бекор қилинган.

Океанортидаги Миллий ахборот кенгаши расмий тадқиқотчилик ташкилоти томонидан тайёрланган «2030 йилнинг глобал тенденциялари» ҳисоботида асримизнинг учинчи ўнйиллиги якунида Хитой ишлаб чиқариш борасида янада ривожланиб, ҳозир АҚШга тегишли бўлган дунёдаги энг йирик иқтисодий мамлакат мавқеини олиб қўйиши башорат қилинмоқда.

Янги Зеландияда 2011 йил 22 февралда кузатилиб, 185 нафар инсон ҳаётига зомин бўлган 6,1 балли zilзилада Кантербюри телевиденеси биносининг (нохуш ҳолисанинг) 115 нафар қурбони айнан шу бино остиди қолган) қурилиш ишларида қатор камчиликларга йўл қўйган архитекторлар қисман айбдор деб топилди.

АҚШ Сенати томонидан молиявий операцияларни етарлича қаттиққўллик билан назорат қилмай, оқибатда ноқонуний амалларнинг бажарилишига йўл қўйганликда айбланаётган Буюк Британиянинг йирик «HSBC» банки ўз хатоларини тан олиб, 1,9 миллиард доллар миқдорда жарима тўлашга розилигини билдирди.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазири раҳбарияти ва жамоаси умумтаълим мактабларида ўқув-тарбия жараёнини ривожлантириш бoш бошқармаси бошлиғи Йўлдош Асадовга акаси

Ҳамро АСАДОВнинг вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазири Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълиминини ривожлантириш маркази жамоаси бoш мутахассис Шерзод Бойқобиловга онаси

МАВЛУДА ОНАнинг вафоти муносабати билан таъзия билдиради.

Т.Н.Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот институти жамоаси Халқ таълими вазири раҳбарияти ва жамоаси умумтаълим мактабларида ўқув-тарбия жараёнини ривожлантириш бoш бошқармаси бошлиғи Йўлдош Асадовга акаси

Ҳамро АСАДОВнинг вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

АСТРОНОМИЯНИ ЎРГАТИШ УЧУН

самодек юксак қалб ва теран
тафаккур керак

Педагогика фанлари доктори, профессор Мамадмусо Мамадазимов умумтаълим мактабларида, академик лицей, касб-хунар коллежларида астрономия ўқитишни таъминлаштиришга салмоқли ҳисса қўшган методист олим саналади. Унинг илмий ва педагогик фаолияти Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети билан боғлиқ.

1958 йили мазкур даргоҳга келган талаба физика-математика факультетини аъло баҳоларга тугатган, ўрта мактабда физика, математика ва астрономия фанларидан дарс берди. 1966 йилдан яна университетга қайтди, назарий физика кафедрасига ишга таълил этилди. Ўз илмий изланишини дастлаб Ўзбекистон ФА Астрономия институтидан бошлади. Номзодлик диссертацияси мавзуси ҳам астрономияга тегишли эди: «Кўёш доғларига плазма массаларининг ҳаракати».

Университетдаги қарийб 45 йиллик фаолияти давомида олим кўплаб дарсликлар, ўқув адабиётлари яратилишида иштирок этди, шунингдек, мактабда астрономия таълимининг долзарб масалаларига бағишланган «Ўқувчиларнинг астрономиядан олган билимларини текшириш», «Мактабда астрономия ўқитиш», астрономик таълимни ижтимоийлаштиришга бағишланган «Мактабда астрономия таълими», «Мактабда физика ва астрономияни ўқитиш» китобларини яратди.

Мамадмусо Мамадазимовнинг олий ўқув юрталарида астрономияни ўқитишнинг самарадорлигини ошириш бўйича олиб борган изланишлари ҳам салмоқлидир. У олий таълим муассасаларида физика ва математика факультетларининг талабалари учун «Сферик ва амалий астрономиядан масалалар», астрономия тарихи фани

бўйича «Улугбек ва унинг расадхонаси» каби қўлланмаларини нашр эттирди.

«Умумий астрономия», «Космонавтика асослари», «Астрономияни ўқитиш методикаси», «Астрономия тарихи» ўқув фанлари бўйича давлат стандартларининг лойиҳаларини ва дастурларини ишлаб чиқди. 2003 йили академик лицей ва касб-хунар коллежлари учун «Астрономия» дарслигини нашрдан чиқарди. Охириги йилларда олий таълим муассасаларининг «Астрономия» ва «Физика ва астрономия» ихтисосликлари учун «Умумий астрономия» ва «Космонавтика асослари» дарсликларини нашр эттирди.

Олим оммавий ахборот воситаларига бобоканон аломаларимиз — Хоразмий, Беруний, Умар Хайём, Насриддин Тусий ва Улугбекнинг ҳаёти ва ижодига бағишланган мақолалари билан ҳам иштирок этиб келади. «Фалакийда ҳам устод», «Алгебранинг отаси», «Абу Райхон Беруний — астроном», «Беруний Наврўз ҳақида», «Умар Хайём таъқими», «Астроном Насриддин Тусий», «Улугбек ва унинг зиж», «Улугбек зижининг тадқиқотчилари», «Шарқ таъқимлари» каби чиқарилган аҳдодларимизнинг илмий мероси билан кенг оммани таништиришга хизмат қилди.

Мамадмусо Мамадазимов Ўзбекистон Миллий энциклопедияси учун

ёзган астрономия ва космонавтика доир атамалар ва мақолалар сони 100дан ортиқ бўлиб, уларда космик фазога учувчи аппаратларнинг турлари, ишлатилишидан ёқилганларнинг таркиби, сунъий йўлдошларни Ер атрофи орбиталарига чиқариш, орбита текисликлари билан боғлиқ масалалар ёритилган.

Олим фаолиятининг яна бир қирраси — унинг фан ютуқларини, биринчи навбатда, табиий фанлар эришган ютуқлари билан кенг оммани таништиришдаги улкан хизматидир. Бу борада олим мактаб ўқувчилари, кенг китобхоналар оmmasи учун ўндан ортиқ илмий-оммабоп китоблар нашр эттирди. Унинг «Кўёш», «Кўёш системаси ҳақида очерклар», «Астрономиядан ўқиш китоби» каби китоблари ва «Танишнинг: юлдузлар», «Қазарлар ва пульсарлар», «Думли юлдузлар», «Кўёш системасининг тузилиши», «Космик «келгиндилар» ва цивилизациялар» каби рисоалари астрономия ишқибозларининг севимли адабиётларидан саналади.

Мамадмусо Мамадазимов, астрономик таълимнинг самарадорлигини ошириш йўлидаги хизматлари туфайли Европа астрономик жамияти (EAS) ва Халқаро астрономия иттифоқининг (IAU) астрономик таълим бўйича комиссиялари аъзосидир.

Ҳозиргача олим кўплаб шоғирдлар тайёрлаган ва тайёрламоқда. Жамоада ҳам долманинг омондек кенг қалби, теран тафаккури шоғирдларини ҳам илм чўққиларига етаклаётгани эътироф этилади. Бу инсон учун улкан бахт.

А.ХУДОЙБЕРГАНОВ,
доцент
М.ЖУРАЕВ,
педагогика фанлари доктори, профессор

Кўшрабтлик домла Облоқул Қувондиқов 50 йилдан зиёд умрини илм-фанга, ёшларни қомил инсон қилиб тарбиялашга бахш этган фидойий устозлардан.

1939 йилнинг 15 декабрида Ўразмат қишлоғида туғилган Облоқул Қувондиқов бошланғич таълимни 4 километр олоғидаги Жонбулоқ қишлоғидаги мактабда олди. Сўнгра Эски Қўшрабт қишлоғидаги етти йиллик мактабни битирди.

У пайтлари ҳамма қишлоқларда ҳозиргидек ўрта мактаб йўқ эди. Жўшда 16

(ҳозирги 56)-ўрта мактабга Эски Қўшрабтдан тортиб Чўягача, бу ёғи Октов ва Қоратов ўрта-

Профессор Облоқул Қувондиқов раҳбарлигида магнетизм бўйича илмий лабораторияда металлларнинг электр қаршилигини контактсиз усулда, магнит қабул қилувчиликни ва Холл эффектини қаттиқ ва суюқ ҳолатларда текширадиган қурилма яратилди. Бу қурилма ёрдамида фанда, шунингдек, халқ хўжалигида ўта муҳим аҳамиятга эга бўлган бир қатор ишлар амалга оширилди. У ҳозирги вақтда МДХ мамлакатларида ҳам кенг ишлатилмоқда.

Ўқув-услубий қўлланмалар тайёрлашда ҳам Облоқул ака катта хизмат қилиб келаётган. Долманинг раҳбарлиги ва ҳаммуаллифлигида «Электротехникадан ла-

ибратли ва бекиёсдир. Тиниб-тинчиманган бу олижаноб инсон 1998, 2001, 2003 йиллари INTAS Халқаро уюшмаси танловининг совриндори бўлган. 1999 йили республика «Устоз» жамғармаси эълон қилган «Йилнинг энг яхши му-

ҚИШЛОҚДАН ЧИҚҚАН ОЛИМ

сидаги қишлоқлардан болалар катнаб ўқишарди. Облоқул ака ҳам қарийб 25 километр узоқликдаги ана шу мактабга қатнаб ўқиш, олтин медал билан битирди. Ўғлида билим олишга иштиёқни қўрган ота-она рўзгорининг иқтисодий қийинчиликлари қанчалик оғир бўлмасин, ўқишга ҳажм қилишиди ва Самарқанд давлат университети (ўша пайтлари Ўзбекистон давлат университети дейиларди) боришига оқ фотиҳа беришиди.

У имтиҳонлардан муваффақиятли ўқиб, физика-математика факультетининг талабаси бўлди. Ўтқир зехн, илм олишга ташналик беш йиллик олтин даврининг аъло даражада ўтишига, университетда ишлашга таълил этилишига асос бўлди — 1962 йилда ишни физика факультетидан катта лабораториядан бошлади. Ҳозир ҳам шу қўлғў масканда меҳнат қиляпти. Катта лаборантликдан кейин ўқитувчи, катта ўқитувчи, декан ўринбосари, кафедра мудирини давримизда ишлади. СамДўнинг «Ядро физикаси» кафедрасида доцент бўлиб ишлаган кезлари магнетизм бўйича лаборатория ташкил этди. Сўнгра «Умумий физика» кафедрасига асос солиб, мудирлик қилди.

боратория ишлари учун қўлланма», «Тест-физика», «Тест топшириқларини тузиш услубияти», «Умумий физика курсидаги физик катталикларни ўлчаш» каби бир қатор ўқув-услубий қўлланмалар яратилиб, ўқув жараёнида кенг қўлланилмоқда. У киши магнетизм бўйича бакалавр йўналишида ўқиб-танган талабалар учун ўзбек тилида ягона бўлган қўлланма тайёрлади. Умуман, бугунги кунда домла 300дан ортиқ илмий, ўқув-услубий ҳамда илмий-оммабоп мақолаларнинг муаллифидир. «Электроматизм» курси бўйича маърузалар матни, «Аморф металллар магнетизми» магистрлар учун қўлланмаси, «Металларнинг конденсирланган ҳолатда магнит ва электр хоссаси» монографияси чоп этилган. Олимнинг газети ва журналларда физикани ўқитиш бўйича ўта долзарб ва муаммоли масалаларни кўтариб чиқаётгани ҳам диққатга сазовордир.

Профессор Облоқул Қувондиқов педагогик фаолияти давомида умумий физика ҳамда магнетизмнинг барча бўлиmlари бўйича талабаларга юқори савияда маъруза қилиб келаётган. Олам кезаётган олимнинг илмий ва жамоатчилик фаолияти беҳад

раббийси» танловида ғолиблик шохсупасига чиқишга эришди. Олий таълим аълочилиси Облоқул Қувондиқов университетда кафедранинг бошқариш, талабаларга дарс беришдан ташқари, фақат 2006–2012 йилларнинг ўзида халқаро, республика, минтақавий конференцияларда 100дан зиёд мақола, тезис (айримлари ҳаммуаллифликда) ва маърузалари билан қатнашшига улгурган.

Облоқул аканинг оиласига ҳам ҳавас қилса арзийди. Турмуш ўртоғи Амнойи ая билан 6 нафар ўғил-қизни давримизга муносиб равишда тарбиялаб вояга етказди. Тўнғич ўғли Эшонқул педагогика соҳаси бўйича номзодлик диссертациясини ёқлаш арафасида. Зокиржон ҳуқуқшунослик бўйича номзодлик диссертациясини ёқлаган, Шўхратжон ҳам иқтисод фанлари номзоди. Шокир эса Москва давлат университетидан таълим олаётган. Катта қизи Болтаби Самарқанд кооператив коллежидан тарбиячи бўлиб ишлайди. Нилуфар эса Самарқанд чет тиллар институтини таълим олаётган. Катта қизи Болтаби Самарқанд кооператив коллежидан тарбиячи бўлиб ишлайди. Нилуфар эса Самарқанд чет тиллар институтини таълим олаётган. Катта қизи Болтаби Самарқанд кооператив коллежидан тарбиячи бўлиб ишлайди.

Мамаарасул ШУКУРОВ,
Ваҳобжон ҚОСИМОВ

Мустақиллик аёллар салоҳиятини мисли қўрилмаган даражада ошириб юборди. Эндilikда ўзбек хотин-қизлари ҳар жиҳатдан ўзлигини намойен этмоқда. Ана шулардан бири Т.Н.Қорни Ниязий номидаги Ўзбекистон Педагогика фанлари илмий тадқиқот институтини катта илмий ходим-изланувчиси, «Умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларига давлат тилининг ривожланиш тарихини ўргатиш технологияси» лойиҳаси раҳбари, педагогика фанлари номзоди Мухайё Ниятовадир.

Мухайёхон олий ўқув юртини имтиёзли диплом билан тугатган, 1986 йилдан 1989 йилга қадар ЎзПФИТИ кундузги бўлим аспирантурасида тахсил олди. У шу йиллари таълим-тарбия ҳам серкерира, чек-чегарасиз, йўналишларга бой фан эканини чуқур ҳис этди.

ТУННИ ТОНГГА УЛАБ...

Ёш тадқиқотчи 1997 йилдан педагогика фанлари доктори, профессор Роҳатой Сафарова бошчилигида «Алифбе» дарсликларининг тарихий тараққиёт босқичлари ва дидактик асослари» мавзусида номзодлик ишини бошлаб, 2006 йили муваффақиятли ёқлади.

У «Алифбе» ва «Одобнома» дарсликлари, «Оилада тарбия» методик қўлланмаси, «Педагогик атамалар» лугати, «Тарбия» энциклопедияси ҳамда «Савод ўргатиш дарслари» («Алифбе», дарслигини ўргатиш учун методик қўлланма) ҳаммуаллифи бўлиб, педагогика фанини ривожлантиришга ўз

ҳиссасини қўшди. Унинг ҳаммуаллифлигида яратилган («Алифбе», 2002; «Одобнома» 2010) дарсликлари Халқ таълими вазирлиги томонидан ўтказилган дарсликлар танловида мутахассислар эътирофига сазовор бўлди.

Мухайёхон 2004–2009 йилларда ЎзПФИТИнинг «Бошланғич таълим назарияси ва методикаси» бўлими, сўнгра «Ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш назарияси ва методикаси» бўлимида мудир вазифасида хизмат қилди. Иш жараёнида ёш илмий ходимларнинг илмий-педагогик фаолиятини қўллаб-қувватлашга эътибор берди. Айни пайтда муҳтарам ўқитув-

чиларимизнинг кундалик эҳтиёжига ярайдиган тили содда, лекин мазмунли чуқур замонавий дарслик ва қўлланмалар яратиш борасидаги изланишларини давом эттираяпти. Асосийси, илмий-ижодий фаолиятини узлуқсиз давом эттирган ҳолда республика ва хориж оммавий ахборот воситаларида 100дан ортиқ илмий-методик материаллари билан фаол иштирок этмоқда. Республика ва хорижий илмий-амалий анжуманларда ёшлар таълим-тарбиясини янги босқичга кўтариш бўйича энг муҳим долзарб масалалар юзасидан ижтимоий фойдали фикр-мулоҳазаларини баён этиб келаётган.

М. ДИВАНОВА,
ЎзПФИТИ катта илмий ходими,
педагогика фанлари номзоди

СПОРТЧИЛАР ОИЛАСИ — ЖАМИЯТ КЎРКИ

Бугун оммавий ахборот воситалари орқали ёки ўзаро суҳбатларда «спортчилар оиласи» деган жумлани тез-тез эшитаемиз. Бундай хонадонларда ота-она фарзандлари қалбига инсоний хислатлар, фазилатларни спортга ошно этиш орқали сингдираётгани қувонарли ҳолдир.

Шуни ҳам таъкидлаш жоизки, оилавий беллашувларнинг уюшқоқлик билан ташкил этилишида Халқ таълими вазирлиги, «Ёшлик» жисмоний тарбия ва спорт жамияти, «Маҳалла» жамоат фонди, Хотин-қизлар кўмитаси ва бошқа ташкилотлар ҳамкорлигида мунтазам равишда ўтказиб келинаётган спорт мусобақаларининг аҳамияти катта бўлапти.

Хусусан, «Мустаҳкам оила йили» Давлат дастурида белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш ҳамда педагоглар ва уларнинг оила аъзолари ўртасида спорт мусобақаларини ташкил этиш мақсадида қатор ишлар амалга оширилди. Самарқанд шаҳрида баскетбол, волейбол, мини футбол, стол тенниси, шахмат ва шашка бўйича «Биз — спортчилар оиласи» шiori остида оилавий турнирнинг республика босқичи ўтказилди. Унда Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва вилоятларимиз шарафини биттадан оилавий жамоа ҳимоя қилди. Мurosасиз курашларга бой бўлган қарама-қаршиликларда жиззахлик Соатовлар оиласи 1-ўринни қўлга киритди. Шу боис голиб жамоа билан яқинроқ танишишга аҳд қилдик...

Эҳтимол, ҳикоямизни оила бошқилари — Рустам Соатов ва Гулмира Соатова 1998 йили эзгу ниятлар билан умр йўллари билан болаганидан бошлаб керакдир.

Вақт идмаллавиеради. Бугун Жиззах вилояти Пахтакор туманидаги «Ўзбекистон» маҳалласида яшаётган Рустам ва Гулмира биргаликда тўрт нафар фарзандни тарбиялаб, вояга етказишмоқда.

Рустам болалигидан халқимизнинг маданий дурдоналаридан бири бўлган курашнинг шайдоси. Курашда ўзбекона характер бор,

деб ўқтиради у фарзандларига доим. Характерки, олижаноблик, мардлик ва ҳалоллик (ўшбу хислатларни бугун дунё эътироф этмоқда). У устозидан кураш усуллариинигина эмас, балки сийратини ҳам теран ўрганишга интилади. Ҳаракатлари бесамар кетмади — 1994 йили Ўзбекистон чемпиони деган шарафга эришди. Айни пайтда Р.Соатов тумандаги 1-болалар ва ўсмирлар спорт мактабида ўқувчиларга курашдан сабоқ беради. Гулмира Соатова эса қишлоқ фуқаролар йиғинида ишламоқда. Шу билан бирга, волейбол, югуриш бўйича мунтазам равишда ўтказиладиган вилотат биринчиликларида фаол қатнашиб келади.

Ота-она спортга хайрихоҳ бўлган оилада улғаяётган ўғил-қизлар ҳам, шубҳасиз, уларнинг изидан боради. Тўнгич фарзанд — Достон 13 ёшда. У тумандаги 17-мактабнинг 7-синфиди ўқияпти. Ота-она миллий кураш ҳамда дзюдо сирларини кунт билан ўрганишмоқда. Хали ёш бўлишига қарамай, Достоннинг 27 кг вазн тоифасида кураш бўйича икки қарама-қаршиликларда бир марта Ўзбекистон чемпиони бўлгани эътиборлидир. У яқинда Навоий шаҳрида кураш бўйича кечган республика биринчилигида 30 кг вазнда қатнашиб, бронза медални қўлга киритди.

Севинч 10 ёшда, у 4-синфда ўқияпти. Дарсдан сўнг бадиий гимнастика билан шуғулланади. «Умид ниҳоллари» спорт ўйинларининг ҳудудий босқичларида фаол иштирок этиб келади. Шунингдек, 7 яшар Тўмарис яқинда 1-синфга қадам қўйди, эркатой Табассум ҳозир эса боччага борапти.

Оиланинг барча аъзолари ҳар кун тунгги соат 6:00да уй яқини-

да жойлашган 17-мактабнинг спорт майдончасига чиқиб биргаликда югуради. Кейин бадантарбия машғулоти бажарилади. Ота-бола кураш учун зарур машқлар билан кўпроқ банд бўлса, қизлар ҳалқа айлантиради, баскетбол саватчасига тўп ташлашни машқ қилади.

Бугунги давр руҳидан келиб чиққан ҳолда, спортчилар оиласи — жамият кўрки, дейиш мумкин. Улар ўқишда ҳам, ишда ҳам интизомли, етакчи. Жисмоний тарбия танани чиниқтирса, мусобақалар жараёнидаги ғалаба ва мағлубиятлар иродани тоблайди. Ана шундай вазиятларда ота-оналарнинг ўзини тутиши тўғривдун-тўғри болалар онгига тарбия тарзида сингади. Фарзандларига ибодий хислатлари билан ўрнак бўлаётган Соатовлар оиласи қатор мусобақаларда иштирок этиб, ажойиб натижаларга эришган.

Бу хонадонда ота-она болаларининг фақат жисмоний шаклланишига эътибор қаратмай, балки маънавий олами юксалиши, дунёқарашни кенгайтириш ва мактабда фанларни яхши ўзлаштириши учун ҳам шароит ҳозирлаган. Рустам ва Гулмира вақти-вақти билан болаларининг ёшига, гидрокига мос бадиий китоблар олиб келиб, ўқитади, мазмунини тушунтириб беради. Китоб мутолааси борасидаги оилавий кимўзар кўпинча шахмат-шашка муҳорабасига улашиб кетади.

Оила — юрт таянчи. Спорт билан онгли равишда шуғулланиб, тана ва руҳи тарбияланаётган, иродаси тобланаётган маънавияти юксак, билимли, ватанпарвар ёшлар эртага мамлакатимизнинг ишончи, таянчига айланади. Ана шундай эзгу мақсадлар рўёбга чиқишида, шубҳасиз, диёримизда Соатовлар оиласи сингари соғлом оилаларнинг сони қанча кўп бўлса, шунча содир.

Зоҳиджон ХОЛОВ,
«Ma'rifat» мухбири

БОБОЛАРИМИЗ ЎЙНАГАН ЎЙИНЛАР

Оиламизда китобга ўзгача меҳр билан қаралади. Отам китоб йиғиш, дўконлардан тарихий китобларни харид қилишни ва, албатта, мутолаани яхши қўрадилади. Ўйимизда каттагина кутубхона мавжуд. Яқинда отамдан ўшбу китоблардан қайси бирини ўқишим мумкин, дея сўрадим. Шунда отам кўлимга қалингина бир китобни тутказиб, бир-икки жойини кўрсатиб китобга қизиқтириб қўйди.

Бу китоб буюк аждодимиз Махмуд Кошғарийнинг «Девону луғотит турк» асари экан. Ундаги қизиқарли маълумотлар қатори ҳозир унутилаёзган спорт ўйинлари ҳам эътиборимни тортди. Китобни катта қизиқиш билан ўқиб чикдим ва қизиқарли ўйинлардан бирини тенгдошларим эътиборига ҳавола этишни ният қилдим.

«Мунгуз-мунгуз» ўйини. Болалар сув (денгиз, қўл, арик) бўйида тиз қўқиб ўтирадилар.

Тиззалари ораси қўл кум билан тўлдирилади. Қўллари билан кумни уриб турадилар. Улардан бири — ўйинбоши «мунгуз-мунгуз» (шоҳ-шоҳ) дейди. Қолганлар нима-нинг мунгузи, деб сўрайдилар. У бирин-кетин шоҳли ҳайвонларни санаб кетади. Қолган болалар ҳам унинг кетидан такрорлайди. Шунда ўйинбоши туя, эшак каби шоҳсия ҳайвонларнинг номини айтиб иштирокчиларни чагиртади. Кимда-ким чалғиб, унинг айтганларини такрорла-

са, ютқазган ҳисобланади ва у иштирокчи сувага итариб юборилади.

Кўрдингизми, ҳамма замоналарда ҳам болаларнинг ўз-севишли ўйинлари, машғулоти бўлган. Улар бу ўйинларни ўйнаш орқали ўз топқирликларини, зукколикларини намойиш қилганлар. Олам ва одам, табиат ҳақидаги билимларини ошириб борганлар.

Сардорбек БЕРДИЕВ,
Самарқанд шаҳридаги 10-мактабнинг 6-синф ўқувчиси

ЎЗИМИЗНИ ЎЗИМИЗ АСРАЙЛИК

Эътиборсизлик катта фожеага олиб келишини ҳамма ҳам билавермайди. Газ плитасига тепасида қилларини қуритиб олмоқчи бўлиб, молу мулки, ҳаётдан ажралган кишилар қанчадан қанча. Шу боис фуқаролар қуйидаги ёнган хавфсизлиги қўйдаларига риоя қилишлари зарур:

— ёнганда эҳтиёткорлик чораларини кўриш;

— электр ва газ асбобларини

Yong'in xavfsizligi oyligi

доимо соз ҳолда тутиш;

— носоз, қўлбола тайёрланган электр ва газ асбобларидан фойдаланмаслик;

— белгиланган жойларда чекиш.

Бу каби қоидаларга риоя қилсақ, уй-жойимизни, мол-мулкимизни, қолаверса, ўзини ва яқин кишиларимиз ҳаётини ўт балосидан асраб қолган бўламиз.

Т.МАДУМАРОВ,
12-ХЕҲО 24-ХЕҲҚ
смена бошлиғи, майор

40 ЙИЛЛИК ДОВОН «КУЛАДИ»

«Барселона» ва Аргентина терма жамоаси футболчиси Лионель Мессе Испания чемпионатининг 15-турида «Бетис» жамоасига қарши кечган матчида тўпурарлик борасида дунё рекордини янгилашга муваффақ бўлди.

«Agence France-Presse» тарқатган маълумотга қўра, жорий йил мобайнида Лео рақиблар дарвозасини жами 86 марта ишғол этишга муваффақ бўлди. Севилья шаҳрида қозонилган ғалабага икхита голи билан муносиб ҳисса қўшган «милли афсунгар» 40 йиллик «Мюллер довини» забт этди ҳамда ундан юксакроқ нуктада ўз чўққисини тиклади.

Немис футболчиси Герд Мюллер 1972 йили Германия терма жамоаси ҳамда «Бавария» клуби сафидида тўп суриб, рақиблар дарвозасини 85 марта доғда қолдирганди. Ўшбу кўрсаткични ўтган йиллар давомида на Марадона, на Платини ва на Ромарю янгилай олганди.

25 ёшли камтарин Лео мазкур ютуғи билан навбатдаги «Олтин тўп» сари ишончли қадам ташлаган бўлса, ажабмас.

ҲАҚАМЛАРГА ЭҲТИЁЖ ҚОЛМАДИ

Мексикалик боксчи Хуан Мануэль Маркес дам олиш кунни Лас-Вегас шаҳридаги «MGM Grand Garden Arena»да кечган мушталашувда филиппинлик азалий рақибни Мэнни Пакиаони мушкул аҳволга солиб қўйди.

«Reuters»нинг ёзишча, 66,68 килограмм вазн тоифасидаги чарм қўлоқ сохиблари ўртасида ўтказилган мушталашувда WBO таснифи бўйича сўнгги «Ўн йиллик боксчиси» унвони сохиби аниқланди.

39 ёшли Маркес аввалги ўзидан олти ёш кичик ҳамкасбининг зарбалар «ёмғир» остида қолди. Шунга қарамай, Пакиао илк бор учинчи, Маркес эса бешинчи раундда ноқадунга учради. Мазкур қашшақчи жанг Пакиао ва Маркес ўртасидаги тўртинчи ўтқашув бўлди, уларнинг икхитаси ҳақамларнинг қўмағи билан Пакиао ҳисобига ёзилганди. Балки шу боис, Маркес бу сафар голиблик масаласини ҳақамларсиз ҳал қилди — Пакиаони нокаутга учратди. Рингга қулаган Мэнни қарийб ўз дақиқа ўзига келолмади. Пакиаоснинг менежери боксчи энди Маркесга қарши ҳеч қачон рингга чиқмаслигини маълум қилди.

КАСПАРОВ РЕКОРДИ ЯНГИЛАНДИ

Норвегиялик гроссмейстер Магнус Карlsen яқин ўтмишининг ажойиб шахматчиси Гарри Каспаров томонидан ўрнатилган «Эло рейтингини» янгиллади, деб хабар тарқатилди «Chessbase.com» сайтида. Унда шахматчининг қарама-қаршиликларда эришган натижалари инобатга олинди.

Лондонда кечган супертурнирда Карlsen англиялик Гавейн Жонсони мағлубиятга учратди. Шундан сўнг 22 ёшли норвегиялик шахматчи ҳисобидидаги рейтинг очколари 2857,4 кўрсаткични ташкил этди. Ўшбу «Live Rating» (фал рейтинг) деб номланувчи рекорднинг янгилиниши учун охириги партиялардаги натижалар бир-бирига қўшилди. Халқаро шахмат федерацияси эса расмий рейтингини ҳар ойда янгиллаб туради. Карlsenгача жaxon чемпиони Гарри Каспаров 1999 йилнинг июль ойида 2851 балл билан рекорд ўрнатганди.

Шу йили 1 декабрда ФИДЕ томонидан маълум қилинган рейтингда Магнус етакчилик қилмоқда.

МУВАФФАҚИЯТСИЗ ИШТИРОК САБАБ

Биатлон бўйича уч қарра олимпиада чемпиони, германиялик Михаэль Грайс ўз фаолиятини яқунлаш арасида, деб хабар берилди «Eurosport»да. Грайснинг бундай қарорга келишига Швециянинг Эстерсунд шаҳрида ўтган мусобақадаги муваффақиятсиз иштироки сабаб бўлди.

У Жаҳон кубогини мусобақасининг 2012-2013 йилги мавсумидаги илк босқичида яқаллик пойғаларда мақсадига эришолмаганди. Бу эса унинг 67-ўринга тушиб кетишига сабаб бўлди. Грайснинг айтишча, мусобақада у ўзини ёмон ҳис этган ва маррага етиб бориши билан биатлон бўйича қилдиган ишлари қолмаганини аниқлади. Шу сабабли 36 ёшли биатлончи Эстерсундда ўтказилган спринт мусобақасида қутилганидек қатнашолмади.

Жаҳон чемпионатларида Грайс 3та олтин, 3та қумуш ва 6та бронза медални қўлга киритган. 2006-2007 йилги мавсумда Грайс «Улкан биллур глобус»га сазовор бўлганди.

Учқун АБДУГАФФОРОВ,
ЎЗМУ магистранти

«O'ZBEKISTON» nashriyot-matbaa ijodiy uyi

«O'zbekiston» nashriyot-matbaa ijodiy uyi tashkilotlarni hamkorlikka taklif etib, nozirlik va matbaa mahsulotlarining barcha tur-larini, jumladan:

- badiiy va bolalar adabiyoti;
- ijtimoiy-siyosiy adabiyotlar;
- ensiklopediyalar;
- rangli va bezakli mahsulotlar (albomlar, shakatlar, buketlar, adres panjalari va boshqalar);
- qat'iy hisobda turuvchi raqamli blankalar, chek va ruyxatga oluvchi kitoblar;
- o'quv anjomlari (umumiy daftarlar, kundaliklar, rasmlar daftarlari va boshqalar);
- import urini bosadigan xalq iste'moli mollari;
- A4 va boshqa formatlardagi ofis-xujalik qog'ozlari, kanceliyariy kitoblari va boshqalarni shartnoma asosida, qisqa muddatlar, yuqori sifat darajasida, kelingan narxlar, tayyorlab bershini ma'lum qiladi.

Murojaat uchun manzil: O'zbekiston Respublikasi, 100129, Toshkent shahar, Navoiy kuchi, 30.

Telefonlar: 244-34-01, 244-38-93, 244-37-81

Faks: (371) 244-38-10, 244-87-55.

e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz

Web: www.iptd-uzbekistan.uz

Ma'rifat

TA'SIS ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Madamin ARIPIANOV, Jumanazar BEK-NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV, Farrux JABBOROV (bosh muharrirning birinchi o'rinbosari), Baxtiyor YOQUBOV (mas'ul kotib), Mahmuda MURZAYEVA, Husan NISHONOV (bosh muharrir o'rinbosari), Nurlan USMONOV (bosh muharrir o'rinbosari), "Учитель Узбекистана", Aleksey CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель Узбекистана"), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta
O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida № 0067 raqam bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

9 772010 641009

INDEXS: 149, 150. F-1218.

Tiraj 32255.

Hajmi 4 bosma taboq. Ofset usulida bosilgan, qog'oz bichimi A-3.

«Ma'rifat»dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart. Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqir qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent, Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib — 233-99-15, umumiy o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-53-16, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yangiliklari bo'limi — 236-54-03, adabiyot, madaniyat, kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 236-54-69, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-54-23, siyosat, xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi — 236-55-58, reklama va marketing bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda
erkin narxda

Dizaynerlar:
Malohat TOSHOVA,
Lilya BINASHEVA.
Naybachi muharrir:
Hulkar TO'YMANOVA.
Naybachi:
Sherali NAMOZOV.

«Sharq» nashriyot-matbaa aksionerlik kompaniyasi boshmaxonasi.

Korxona manzili:
«Buyuk Taron» ko'chasi, 41-uy

Yza maydon — 21.10
Topshirildi — 21.15